

ROOD OSS

De geschiedenis van de SP in Oss

Schooljaar 2011/2012
Titus Brandsmalyceum
Fons Meijer, 6v3

Voorwoord

In 6 VWO is het de bedoeling dat iedere leerling een profielwerkstuk schrijft voor een van de profielvakken. Ik heb echter mijn werkstuk voor het vak geschiedenis gedaan, over de geschiedenis van de SP in Oss. Ik ben hier vanaf de zomervakantie mee bezig geweest, en heb er bijna een half jaar aan gewerkt. Informatie heb ik verworven door middel van het lezen van boeken, het bezoeken van het stadsarchief, en het houden van enkele interviews. Deze informatie heb ik zo correct mogelijk proberen te ordenen in dit profielwerkstuk.

Het profielwerkstuk is een verslag van de SP, een partij die in de jaren zeventig is opgekomen in Oss. In het eerste hoofdstuk ga ik onderzoeken wat de SP allemaal voor Oss heeft willen doen. Het tweede hoofdstuk beschrijft hoe de SP in het college zat. Het derde hoofdstuk gaat over de populariteit van de SP in Oss. En in het laatste hoofdstuk ga ik kijken hoe de toekomst eruit ziet voor de SP. Deze deelvragen ga ik beantwoorden aan de hand van voorbeelden en citaten van verschillende personen die de ontwikkeling van dichtbij hebben meegemaakt.

Ik verwacht dat de SP vanaf de jaren 70 veel voor Oss heeft willen en kunnen doen, omdat Oss een fabrieksstad was en dus veel arbeiders huis vestigde. En het echte socialisme komt op voor de gewone arbeider. Dit brengt ons meteen bij de vraag waarom de SP zo populair was; de SP had veel animo in Oss, een stad met arbeiders. Daarnaast verwacht ik wel dat de populariteit van de partij dalende is, dit door de verrechtsing die nationaal optreed.

Dit werkstuk is voor iedereen geschikt, maar vooral de mensen die politieke en sociale geschiedenis interessant vinden, zullen dit werkstuk ook echt met een zekere vorm van plezier lezen. Dit hoop ik, althans. En ook mensen uit Oss zullen dit wellicht een leuk werkstuk vinden, door die zij zullen beleven.

De volgende mensen wil ik in het speciaal bedanken: Jan Marijnissen en Jules Iding, voor de interviews die ik met ze heb mogen houden, Kees Slager, wiens boek "Het geheim van Oss" een grote aanwinst is geweest voor mijn werkstuk, Henk en Imke Molenhuis, wiens exemplaar van "Het geheim van Oss" ik heb mogen lenen (en ik helaas ben kwijt geraakt na een diefstal), de medewerkers van het stadsarchief te Oss, die me geholpen hebben toen ik krantenartikelen heb moeten opzoeken, en Ine Smit-Verbakel, die mij heeft begeleid in het schrijven van dit werkstuk.

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Inhoudsopgave	3
Inleiding en motivatie	4
Hoofdstuk 1, doelen en de ideeën van de SP in Oss	5
Hoofdstuk 2, het beleid van de SP in het college	13
Hoofdstuk 3, verklaringen voor de populariteit van de SP in oss	20
Hoofdstuk 4, de toekomst van de SP in Oss	28
Conclusie	31
Anbevelingen en reflectie	33
Interview met Jan Marijnissen	34
Interview met Jules Iding	38
Literaire lijst	41
Logboek	42

Inleiding

De Socialistische Partij zat in 1994 voor het eerst in het parlement, met twee zetels. Dit is erg laat als je bedenkt dat de partij al sinds 1971 bestaat. In Oss daarentegen, was de SP in 1974 al vertegenwoordigd in de gemeenteraad. Dat is ruim 20 jaar eerder dan op nationaal niveau!

Dit is te verklaren door het feit dat Oss “de bakermat van de SP” wordt genoemd. De SP is groot geworden Oss. En het nationale gezicht van de SP, Jan Marijnissen, is ook geboren en getogen in Oss. En de SP is sindsdien de grootste partij van de gemeente gebleven. De vraag is hoe lang dit nog voort zal duren, met het (neo)liberalisme dat steeds meer de overhand neemt.

Maar waarom heeft juist in Oss, dat stadje in Noord-Brabant, de progressieve politiek zo’n bloei meegemaakt? En wat hebben de linkse partijen allemaal willen doen voor Oss? En wat hebben ze daadwerkelijk waargemaakt? In mijn profielwerkstuk wil ik deze vragen gaan beantwoorden, om zo het linkse karakter van mijn stad te verklaren.

Motivatie

Politiek is een passie voor mij. Als ik tijd heb probeer ik zo goed mogelijk het nieuws te volgen. Ook vind ik het interessant om over politieke onderwerpen te discussiëren en te debatteren. Ik heb overal een mening over. Voor mij is het ook al duidelijk aan welke kant van het politieke spectrum ik mij bevind: ik ben links (vrijzinnig, sociaalliberaal, om precies te zijn). Zo ben ik begin dit jaar lid geworden van GroenLinks, en ben ik van plan om komende jaren steeds actiever te worden binnen de partij.

De linkse politiek ligt mij dus aan het hart. Misschien is het toevallig, of misschien juist een verklaring voor mijn hart dat links klopt, maar ik woon al mijn hele leven in Oss, dé linkse stad van Nederland, de stad van de SP. Mij lijkt het erg interessant om de het linkse karakter van deze rode stad eens grondig uit te zoeken, en te kijken hoe de sociale politiek en de gemeente Oss met elkaar verbonden zijn.

Maar ik, een jongen met bijna het meest exacte profiel dat er te krijgen is, ga geschiedenis doen voor het profielwerkstuk. Waarom? Omdat naast politiek, geschiedenis zelf ook iets is wat ik erg leuk vind. Het is mijn favoriete vak, en ik ben er al bijna zeker van dat ik het na mijn examens wil gaan studeren. Wat ik er later mee wil gaan doen, weet ik nog niet, maar zo kan ik tenminste wel verder leren in wat ik echt interessant vind. Daarom heb ik dus geschiedenis gekozen, boven al mijn profielvakken, waar ik lang niet zoveel plezier in beleef als in geschiedenis.

Hoofdstuk 1

De doelen en de ideeën van de SP in Oss

Oss is sinds het einde van de 19^e eeuw aan het industrialiseren geslagen: fabriek na fabriek schiet als wortel uit de grond, en omdat Oss na de oorlog wordt aangewezen als ontwikkelingskern¹ en bedrijven dus geld krijgen als ze er zich vestigen, valt Oss in deze periode de eer te beurt zich de sterkst “geïndustrialiseerde stad van Nederland” te mogen noemen.

Er zijn verschillende linkse bewegingen en partijen geweest die in Oss voor de arbeider, het “proletariaat”, zijn opgekomen. Zo zit vanaf 1923 de SDAP (de Sociaaldemocratische Arbeiderspartij) in de gemeenteraad, onder leiding van Dorus Hoeks. In 1954 wordt de partij omgedoopt tot de PvdA (Partij van de Arbeid), in lijn met de doorbraakgedachte van na de oorlog. Maar vanaf de jaren 70 steekt de SP (de Socialistische Partij) zijn kop op, om in ruim 20 jaar de grootste partij van Oss te worden.

In dit hoofdstuk gaat er een antwoord gezocht worden op de vraag wat de SP allemaal voor Oss heeft willen doen in de periode vanaf 1970. Hierbij wordt er voornamelijk gekeken naar wat de partijen buiten het college om hebben willen doen; aan de doelstellingen van de SP in Osse colleges wordt hoofdstuk twee gewijd.

Het huurdersprobleem

In 1970 sluit een groepje vrijdenkende jongeren als Jan Marijnissen, Toon Voets, Jan van der Doelen en Ed Verhamme zich aan bij de MLJ (de Marxistisch Leninistische Jongeren), de jongerenafdeling van de KEN (Kommunistiese Eenheidsbeweging Nederland). Kees Slager beschrijft in zijn boek² wat ze allemaal hebben gedaan in de eerste dertig jaar van hun bestaan.

In de winter van 1970-1971 komen ze eerst wat avonden bijeen voor een cursus marxisme-leninisme, maar ze besluiten al snel dat ze de buurt in moeten trekken. Dit is naar aanleiding van de leer van Mao Zedong, de eerste leider van communistisch China, een leider voor wie de KEN een grote sympathie koestert (ondanks dat de partij zich profileert als marxistisch-leninistisch en niet als maoïstisch). Hij stelt dat de massa's de ware helden zijn. ‘Ga naar de massa, neem haar ideeën, denk er over na en zet ze om in actie zodat de ideeën aan de praktijk worden getoetst, de juiste opvattingen worden bevestigd en de foute gecorrigeerd.’

Zo besluiten de jongeren als eerste probleem het huurdersprobleem aan te pakken. De woningnood onder de arbeiders is twintig jaar na de oorlog nog namelijk steeds niet opgelost. Er zijn nog altijd vele krotbewoners, en de gemeente trekt ook geen geld uit voor een uitgebreide opknapbeurt van de berooide oude volkswijken. Enkele van de volkswijken zijn de Kortfoort en de Vierhoek. De jongeren trekken deze wijken in, en gaan colporteren met de *Buurtkrant*, het blad van de BHW (de Bond van Huurders en Woningzoekenden). Dit is een van de massaorganisaties van de KEN, die de functies hebben om de arbeiders te verenigen.

Het idee is simpel: ze bellen aan, stellen zich voor als de BHW, en vragen naar de woningproblemen in de huurhuizen, om deze vervolgens te noteren en er iets mee te doen. Dit blijkt

¹ Een ontwikkelingskern is een stad of een gebied dat tot ontwikkeling moet komen door de vestiging van industrieën.

² Slager, K. (2001). *Het Geheim van Oss. Een geschiedenis van de SP.*

makkelijker gezegd dan gedaan. Toon Voets, afkomstig uit Nuland: 'Zo iemand keek je eens aan, zei iets van "geen interesse" en gooide de deur weer dicht.'³

Maar ze geven niet op, en ze trekken keer op keer de koude winteravonden in met de *Buurtkrant*, en de inwoners van de wijken beginnen door te krijgen dat het aardig serieus is, zo laat Jo van Donk, een van de bewoners van de Kortfoort weten: 'Ze maakten klachtenformulieren en die brachten ze rond. En daarmee gingen ze naar de gemeente en de bouwvereniging. Zo hebben ze mijn vertrouwen gewonnen.' En hij blijkt niet de enige: in de wijken met zevenhonderd huizen hebben ze driehonderd huurders lid van de BHW weten te maken.

Hun eerste actie laat niet lang op zich wachten: in 1972 roept de BHW op massaal de huurverhoging in april niet te betalen, en in maart volgt de eerste demonstratie door de straten van Oss. De actie blijkt achteraf geen succes als blijkt dat slechts 150 van de 1100 huurders de huurverhoging daadwerkelijk weigeren. Dit BHW trekt de conclusie dat deze actie nooit door de mensen zelf is gewild; veel mensen willen de woningbouwvereniging niet op hun dak of uit huis worden gezet, en ze nemen voor een tientje extra dus geen risico.

Maar ze gaan door. De grootste tegenstander van de BHW is de woningbouwvereniging Sint Willibrordus, die meer dan de helft van de woningen in de stad bezit. Als de secretaresse van de vereniging laat weten dat ze iedere klacht in behandeling nemen en binnen twee weken zullen repareren, ziet de BHW hier zijn kans schoon voor een nieuwe actie. In het voorjaar van 1973 worden er duizenden formulieren gedraaid, met daarop de tekst: "Moeten er nog reparaties aan uw huizen worden verricht? Nu kunt u ze verwezenlijkt zien!" In een paar weken tijd heeft de BHW een flinke stapel ingevulde formulieren verzameld. Sint Willibrordus weigert deze echter in ontvangst te nemen, omdat als de mensen klachten hebben, ze deze maar rechtstreeks aan hen moeten melden. En ook wethouder Van Buel, van de KVP, wil er niets van weten, en gooit de hele stapel in de prullenbak. Maar volgens Toon Voets heeft de actie wel degelijk positieve gevolgen gehad. 'Want Sint Willibrordus heeft meteen de onderhoudsafdeling gereorganiseerd en daarna ging de klachtenafdeling veel sneller en beter.'

In 1977 wordt een nieuw speerpunt voor de BHW geïntroduceerd: het thema veiligheid op straat zal uitgespeeld gaan worden. Zo strijden ze voor drempels, zodat de kinderen gewoon op straat kunnen spelen.

Ze trekken enkele keren naar het stadhuis, bewapend met spandoeken met teksten als: "Onze kinderen zeggen: drempels leggen!". Tijdens de raadsvergadering van 30 september wordt het onderwerp besproken, maar het college wil eerst onderzoek doen. Als de SP handtekeningen voordraagt die ze verzamelt hebben, zegt burgemeester Janssen: 'Handtekeningen zijn net zo gemakkelijk te verzamelen als paardenbloemen!'

Hierop wordt de Actie Paardenbloem leven ingeblazen: op een zaterdag in oktober nemen de bewoners van de Heischeutsestraat het recht in eigen hand, en breken de straat open. Hun kinderen bouwen er vervolgens muurtjes van, dwars over de rijbaan. Om te voorkomen dat er ongelukken gebeuren, zijn er dag en nacht SP'ers bij om alles in goede banen te lijden. Met muziek en eten groeit de actie uit tot een gezellig straatfeest. En acties als deze zijn er ook in andere wijken, ook voor speelhoekjes en dergelijke.

³ Alle citaten uit dit hoofdstuk zijn afkomstig uit gesprekken met Kees Slager of notulen van raadsvergaderingen, uit het boek vermeld in noot 2.

In 1979 komt Jo van Dijk, een huisschilder die zich voor de SP al via het juridisch spreekuur liet gelden (zie: "Huisartsen en juristen"), bij de ledenraad van Sint Willibrordus. Hij ontpopt zich al gauw tot een soort ombudsman voor woningzaken. Huurders gaan vaak met problemen naar hem toe, en dan doet Van Dijk er iets aan: er wordt gezegd dat hij voor niemand bang is. Hij zit bijna twintig jaar lang als een luis in de pels van de ledenraad van de bouwvereniging; er gaat geen vergadering voorbij, of hij dringt zichzelf in de oppositie. Hij probeert op te komen, en alles te doen namens het belang van de bevolking.

Zijn acties halen vaak de krant. Bijvoorbeeld wanneer hij de bouwvereniging in 1983 van oplichting beschuldigd. Deze zou mensen al vijftien jaar lang extra huur laten betalen voor de aanlag van een warmwaterleiding, terwijl ze ooit een contract kregen waarin stond dat ze maar dertien jaar hoefden te betalen. Als er dan plotseling contracten boven water komen, stapt Van Dijk hiermee naar het *Brabants Dagblad*, en wordt het weer een schandaaltje.

De Arbeidersmacht

De jongens gaan, ondanks eventuele diploma's, toch de fabrieken in, omdat de revolutie waar ze voor strijden een belangrijke rol speelt in hun leven. En om die revolutie te kunnen bereiken, was het voor hen belangrijk om vanuit dezelfde achtergrond te praten als de arbeiders. Zo gaat Ton Bouwens bij Bergoss werken. Bergoss, ook wel de "Wattenjood" genoemd, was een van de grootste fabrieken van Oss, er werkten ruim zeshonderd mensen. Er werden tapijten en vloerbedekkingen gemaakt.

Maar bij Bergoss heerst grote onvrede, die de jongens van de SP (de landelijke KEN is inmiddels opgesplitst na een intern conflict, en de SP is in Oss de opvolger) in kaart brengen. De fabriek had al een slechte naam, bijvoorbeeld omdat er voor een niet al te ruim loon gewerkt werd. En tijdens de Cao-onderhandelingen van 1973 blijkt de aangekondigde loonsverhoging laag te zijn. De Arbeidersmacht, de vakbond van de SP, eist in pamfletten dat er gestreefd moet worden naar nivellering: de laagstbetaalden moeten er nóg meer centen bij krijgen dan de hoger betaalden. Het begint voor het eerst echt te rommelen.

De directie weigert op de eisen van Arbeidersmacht in te gaan, waarop Arbeidersmacht de arbeiders van Bergoss aanzet tot een staking, ze moeten strijden voor een rechtvaardig loon. En het lukt; zo trekken de arbeiders in plaats van naar de weefgetouwen linea recta naar de kantine, waar Ton Bouwens als stakingsleider ze in het openbaar toespreekt: "We blijven hier tot onze eisen zijn ingewilligd!"

De jongens van de SP zetten zich volledig in voor de actie. Jan Marijnissen, die destijds bij de vleesfabriek Zwanenberg werkte, neemt daar zelfs ontslag om al zijn aandacht te kunnen richten op de staking. Het ene pamflet na het andere wordt gedrukt in de Peperstraat, waar vanaf 1972 het centrum van de afdeling Oss gevestigd zit. Geld voor de staking wordt bijeen verzameld middels een inzamelingsactie.

De staking wordt binnen de kortste keren landelijk nieuws; diezelfde dag haalt deze zelfs het 8 uur journaal, en later besteden verschillende kranten als het NRC en de Gelderlander er ook aandacht aan.

Na tien dagen is de staking te einde. De stakers stemmen uiteindelijk in met de directie, die toch wat kleine toezeggingen doet. Of ze de staking echt gewonnen hebben, is niet echt goed te zeggen, maar het heeft de partij in ieder geval veel sympathie en goodwill opgeleverd onder de arbeiders.

De volgende actie van de Arbeidersmacht is een actie tegen bedrijfsarts Speet. Hij keurt de arbeiders van een flink aantal fabrieken in Oss, voornamelijk de tapijtfabrieken. Het gerucht gaat dat hij bijna iedereen weer aan het werk stuurt. Hij zit er volgens pamfletten van de Arbeidersmacht niet voor de arbeider maar voor het bedrijf. Ze weten in korte tijd ruim 600 handtekeningen op te halen

Een anekdote gaat de ronde, dat hij weleens deed alsof hij naar een spoedgeval moest, maar dat zijn auto niet startte. Dan vroeg hij aan de mensen in zijn wachtkamer of zij de auto aan wilden duwen. Als ze dat dan deden, stuurde hij ze allemaal weer terug aan het werk, want ze waren dan goedgekeurd.

De actie wordt na een halfjaar afgeblazen, “omdat de actie nu al een halfjaar loopt en Speet iemand is waar de mensen toch maar incidenteel mee in aanraking komen”.

Arbeidersmacht gaat vooral te werk door middel van de pamfletten die ze schrijven; op deze manier proberen ze een schandaal te maken, en de arbeiders achter zich te krijgen. Als de SP hoogte krijgt over misstanden binnen een van de fabrieken, staat de ochtend later al iemand aan de poort pamfletten uit te delen. Te lage lonen, te lange dagen, slechte werkomstandigheden, ongelijke behandeling; alles wordt door de mannen van Arbeidersmacht op een vrijgevochten toon aan de kaak gesteld.

Maar vanaf 1974 wil Arbeidersmacht zich ook op een andere manier laten gelden voor de arbeider: in dat jaar doen ze voor het eerst mee aan de verkiezingen voor ondernemingsraad⁴, bij Philips Oss. Dit wordt een groot succes, en onder Mari Auwens worden ze de grootste fractie. Daarna volgen meerdere Osse bedrijven; Arbeidersmacht komt ook in de OR van Zwan-Hartog en tapijtfabrieken Desso en Ossfloor⁵.

De vakbond, die zich afficheert als de bond van en voor de gewone werkman, heeft twee programmapunten: ‘Ten eerste de problemen van de mensen naar voren brengen en erop toezien dat de problemen worden opgelost. Ten tweede erop toezien welke andere leden van de OR vóór of tegen de arbeiders zijn. Ze zullen nu kleur moeten bekennen’.

Ze komen al gauw tot de conclusie dat de ondernemingsraad als orgaan binnen een bedrijf er weinig macht heeft. Daarom willen ze, en hierin vinden ze de PvdA, dat OR wordt omgedoopt tot een personeelsraad, waarin de directeur van het bedrijf niet langer de voorzitter mag zijn. Op die manier kan het veel beter zijn controlerende functie uitoefenen.

Een enkele keer lukt het om de vertegenwoordigers van de andere vakbonden mee te krijgen in een actie, tijdens de affaire-Tonnie Ruys in '75 bij Philips. Tonnie was een jongen die na een periode van ziekte werk krijgt dat helemaal niet bij hem past. Daarnaast werd hij als een “halve crimineel” behandeld. Hij werd op een schavotje gezet zodat hij goed bekeken kon worden door al zijn collega's, en de assistent chef hem van bovenaf in de gaten kon houden. Daarnaast werd hij ook als een rare gezien, omdat hij in zijn vrije tijd voorzitter van de fanclub Albert West en vrijwilliger van het dierenasiel was. Wanneer blijkt dat hij zijn werk niet goed doet, wordt er een ontslagaanvraag ingediend. Tegen “sluipontslagen” als deze gaat Arbeidersmacht zich hardmaken. En niet alleen zij, maar de hele OR voelt zich gepasseerd door de ontslagaanvraag. De bedrijfsleiding verwacht dit niet, en bevriest de ontslagaanvraag.

⁴ Een ondernemingsraad is een inspraak- en medezeggenschapsorgaan dat overleg voert met de werkgevers van een bedrijf, namens de werknemers.

⁵ Desso heeft Bergoss in 1977 en Ossfloor in 1988 overgenomen. Ossfloor was daarvoor een bedrijf dat in handen was van Zwitserse beleggingsmaatschappijen.

Wanneer in 1977 in Oss weer massawerkeloosheid dreigt omdat Unilever Zwan-Hartog over gaat nemen, staat de Arbeidersmacht ook weer paraat. Ook de SP zelf, die ondertussen met drie zetels in de gemeenteraad zit, stelt vragen. De SP wil weten wat de gesprekken met Unilever in Londen hebben opgeleverd, en wat alles gaat betekenen voor de arbeiders. Burgemeester Janssen wil hierover geen inlichtingen in de raadsvergadering geven, en de SP en Arbeidersmacht vinden dat hij informatie achterhoudt. Daarop dient de SP ook een motie in waarin ze eisen dat de gemeente, wanneer er massaontslagen vallen, voor vervangende werkgelegenheid zorgt. Dit wordt verworpen. Daarop begint de Arbeidersmacht een Anti Werkloosheidscomité, om daarin de gevoelens van onvrede over een nieuwe crisis te kanaliseren. Maar staat Oss wel aan de vooravond van een nieuwe crisis? Dit gevoel heerst er niet, want bij de meeste bedrijven is een mooie afvloeiingsregeling, en bij gebrek aan woede en agressie onder de arbeiders, kunnen de SP en de Arbeidersmacht niet veel.

Eind 1977 boeken ze dan toch nog een succesje, als er een staking uitbreekt bij Desso. Dit is een reactie op een aankondiging van de directie om wevers te ontslaan omdat ze meer gebruik willen maken van modernere technieken. Hoewel ze wel besluiten deze wevers een nieuwe functie te geven, wordt dit gewoon gezien als een "ordinaire degradatie". De wevers leggen het werk neer, en zoeken contact bij Arbeidersmacht, die hen bijstaan. Na bijna een week staken, gaat de directie toch met de stakingleiders praten. Ze gaan uiteindelijk akkoord met een voorstel, die erop neerkomt dat de stakers gewonnen hebben.

Huisartsen en juristen

De SP besluit in mei '73 dat leden niet meer "verplicht" de fabriek in moeten, en Oss heeft door dat ze eventuele goed geschoolde mensen binnen hun afdeling goed kunnen gebruiken om voor de Ossenaren op te komen. Zo hebben Anneke de Langen, later De Bres, en Paul Pollman medicijnen gestudeerd. Die kennis benutten ze door in 1975 de eerste socialistische huisartsenpraktijk op te richten: Ons Medisch Centrum. Oss is door het Centraal Komitee gekozen voor dit experiment, omdat de afdeling Oss de beste resultaten heeft geboekt tot nu toe; ze zitten onder andere met 3 zetels in gemeenteraad en hebben een flink groeiend ledenaantal. Ze kopen een winkeltje op aan de Linkensweg, en verbouwen dit.

Voor de patiënt is het vanaf het begin wennen. Je hoeft ze geen dokter te noemen, dragen geen witte jassen. Ze zijn wel enthousiast over de manier waarop ze behandeld worden: ze tekenen je ziektebeeld uit, ze vragen naar je ideeën. Ze hebben het gevoel eindelijk echt als mens behandeld te worden. Ze zijn ook voor openheid van het patiëntendossier: "De patiënt heeft ten allen tijde het recht te weten wat er over zijn ziekte gezegd en geschreven wordt." Ze bieden een sociaal alternatief voor artsen als Speet.

Wat ze vooral doen, is verder kijken dan je gezondheid. Soms zijn er maatschappelijke factoren, zoals slechte werkomstandigheden, die tot de kwalen lijden. Ook voeren ze het avondspreekuur in, zodat de arbeiders niet een halve dag vrij hoefden te vragen om naar de dokter te hoeven.

Een jaar na oprichting van Ons Medisch Centrum, wordt de VVIB (Vereniging Voorkomen Is Beter) opgericht, een massaorganisatie die opkomt voor de gezondheid van mensen, en al snel een van de grootste massaorganisaties van de SP wordt. Een van hun grootste eisen is een algemene jaarlijkse gezondheidstest, en om hiervoor zoveel mogelijk handtekeningen te vergaren, gaan ze langs te deuren met urinestrips, waarmee ze zelf hun gezondheid kunnen testen. De stichting sterft

echter een stille dood, omdat de vereniging zijn vruchten niet afwerpt. De vereniging is namelijk erg populair en als ieder lid op de SP zou stemmen, zou de partij zeker een paar zetels in het parlement weten te bemachtigen. In 1977 weet de SP echter niet door te dringen tot de Tweede Kamer. Hierdoor ontstaat frustratie: "Doen we ons best, en dan stemmen ze nóg op de PvdA!"

In Oss gaan de "rooie" dokters wel door met talloze activiteiten naast de gewone gezondheidszorg. Zo worden er voorlichtingsavonden gehouden, en is er altijd tijd voor het aan de kaak stellen van misstanden. Bijvoorbeeld wanneer het blijkt dat mannen die bij Organon werken impotent worden en last hebben van borstvorming. Op deze manier gebeurt het wel vaker dat arbeiders naar Ons Medisch Centrum stappen als er binnen het bedrijf iets niet helemaal in orde is. En daar schrijft de Arbeidersmacht dan weer pamfletten over.

In 1978 gaat de SP Oss de hoger opgeleiden ook op een andere manier inzetten: in dat jaar beginnen de SP'ers Ton Lennearts en Willen Bouwens het juridisch spreekuur. Het komt heel goed van pas voor organisaties als Arbeidersmacht en BHW, zodat ze de mensen iets kunnen bieden als ze juridisch in de problemen komen. Daarnaast stellen ze onrechtvaardigheden aan de kaak. Waar de andere organisaties vooral voor de massa klaarstaan, kunnen de juristen de Ossenaren helpen met uiteenlopende privéproblemen. Zo vullen ze aanvragen voor huursubsidies in, adviseren ze problemen over slecht onderhoud van huurwoningen, schrijven ze bezwaarschriften. De meeste problemen worden opgelost zonder een juridische procedure op te starten, door gewoon naar de werkgevers te bellen. Dit lukt omdat deze vaak bang zijn dat de SP er direct een schandaal van gaat maken. En soms leidt het tot een actie, als ze bijvoorbeeld veel dezelfde klachten binnenkrijgen.

Milieuschandalen

In 1980 blijkt dat de industrie de afgelopen decennia bezig geweest is de bodem op grote schaal te vergifigen. En dit is in Oss ook het geval. De SP is de eerste die in dit jaar met onthullingen komt.

De oudste van de twee fabrieken van Philips, aan de Boschpoort bij de Grote Kerk, is afgebroken, nadat de gemeente hem aan had gekocht. Nu wil de gemeente er zo snel mogelijk woonhuizen gaan bouwen. Dan brengt de SP naar buiten dat de grond dusdanig vervuild is door de fabriek. Mari Auwens van Arbeidersmacht brengt deze zaak aan het rollen. Hij beweert met zijn eigen ogen gezien te hebben dat er "chemische troep" de grond in is gelopen. Hij heeft dit destijds in de ondernemingsraad nog aangekaart, maar daar is niets mee gedaan.

Als er in de rest van Nederland milieuaffaires aan het licht komen, besluit Auwens ook in het licht te treden met zijn bevindingen, en hij stuurt een brief aan de SP-raadsfractie. Deze informatie wordt direct benut, en Jules Iding van de SP stelt in de eerstvolgende raadsvergadering vragen. Zo wil hij weten of de gemeente hiervan op de hoogte is, en eist hij dat er monsters worden genomen van de grond.

Toon Voets stelt dat burgemeester Janssen Philips uit een kwaad daglicht wil houden, en daarom ook niet luistert naar de waarschuwing van de SP. Janssen zegt dat er geen sprake kan zijn van kwade trouw. Philips zelf ontkent ook in alle toonaarden. Althans, in het begin. Na een tijdje begint het toch aarzelend toe te geven, tijdens een vergadering van de OR. De raadsvergadering van 30 mei wordt er aan besteed. Jan Marijnissen is woedend: 'De winst telt, niet de gezondheid! Het bedrijf is bezig ons milieu op een gewetenloze wijze naar de verdommenis te helpen.' Het is duidelijk voor de SP dat Philips de schuldige is, ondanks dat het college ze buiten schot probeert te houden, en ze eisen dan ook dat zij betalen. De SP maakt zich hard: dit moet worden opgelost, maar niet met de

centen van de belastingbetaler! Uiteindelijk wordt Philips wel verantwoordelijk verklaard, maar wordt er niet veel werk van gemaakt naar het zoeken van bewijs. Het lijkt dus meer een symbolische daad te zijn.

Dan blijken er meer milieuschandalen te heersen in Oss: blikfabriek Thomassen & Drijver blijkt ruim 20 duizend liter van het giftige “tri” (trichlooretheen, een giftig oplosmiddel) te hebben weggelekt, en daarnaast is er ook nog grote stankoverlast door gevaarlijke stoffen die vrijkomen. Over deze eerste kwestie stelt Iding vragen, en hij eist dat de tijdelijke Hinderwetvergunning niet wordt verlengd als ze niet snel gaan verbeteren, maar hier durft het college niet aan. Dan stelt de SP een ultimatum: als er binnen 3 weken geen oplossing wordt voorgedragen betreffende de stank, wordt er tot actie overgegaan. En het helpt: de directie kondigt aan te zijn gestopt met het werken met tri, en als oplossing voor de stank, besluiten ze een schoorsteen van tachtig meter hoog te bouwen. Dit is voor de SP niet afdoende, maar veel kunnen ze niet meer doen, dus laten ze het hierbij. Uiteindelijk besluit de Raad van State uiteindelijk dat er toch een naverbrander moet komen, waarmee alle restanten oplosmiddel kunnen worden verbrand.

Een ander hoofdstuk in de milieuschandalen van Oss, is de Diosynth-affaire. Sinds mensenheugenis levert de chemische fabriek overlast op voor de buurt. Al vanaf eind jaren zeventig eist de SP inzage in de Hinderwetvergunning van het bedrijf.

Daarnaast zegt de SP ook dat ze kankerverwekkende stoffen in het riool lozen, maar Diosynth ontkent dit. En rioolzuiveringsinstallatie in Oijen bevestigt dit verhaal. Dit is echter onbetrouwbaar volgens de SP. Ze hebben er bijvoorbeeld vaak voor gezorgd dat er geen controles uitgevoerd werden op de fabriekslozingen van Organon en Diosynth, omdat een van de dagelijkse bestuursleden van het waterschap ook directeur was van de twee bedrijven.

Jaren later, in 1986, en vele acties later, ligt er een rapport over de situatie bij Diosynth, en de waarheid blijkt nog veel erger: tonnen giftig afval worden al jaren in lucht, bodem en water geloosd. Diosynth geeft zich nog niet gewonnen: ze stellen dat het allemaal wel meevalt, en dat de meeste stoffen wel afbreekbaar zijn. De SP gaat in de tegenaanval, en begint een actie: ze vormen een protestbeweging en gaan handtekeningen ophalen onder een lijst met eisen. Ze willen dat de

het bedrijf binnen twee jaar zijn uitstoot met 5% verminderd, en ze vinden steun bij milieugedeputeerde Van Lieshout van de VVD. Tijdens de raadsvergadering van 12 januari 1987 wil de SP een enquêtecommissie instellen die het bedrijf en het gemeentebestuur uitpluist. Maar de rest van de raad stemt tegen het voorstel.

Figuur 1: Jan Marijnissen bij een demonstratie tegen Diosynth

Als het dus niet in de raad werkt, gaat de SP over op buitenparlementaire acties, en ze gaan pamfletten drukken, en via het Ons Medisch Centrum komt er een uitgebreid gezondheidsonderzoek, en er is weldegelijk resultaat: het percentage gezondheidsklachten van de bewoners rond de fabriek is hoger, en Oss scoort gemiddeld sowieso hoger op gezondheidsklachten. Uiteindelijk stapt Diosynth zelf op de SP af, de nieuwe directie wil openheid van zaken geven. En het resultaat mag er zijn: na een onderzoek blijkt dat de emissies enorm naar beneden zijn gegaan. De 90% eis hebben ze niet bereikt, maar daar heeft de SP wel begrip voor.

De laatste jaren

En ook in de afgelopen twintig jaar heeft de SP veel willen doen voor Oss. Zo besluit de SP in 1990 actie te voeren voor een speeltuin in Oss, onder leiding van Mari-Anne Marijnissen, want “het is toch eigenlijk te gek voor woorden dat een dorp wel een speeltuin heeft en de stad Oss niet.” Hiermee wordt bedoeld op de speeltuin in Nuland, waar moeders met hun kinderen naartoe gaan. In de periode daarop wordt er volop samengewerkt met verschillende partijen (Jantje Beton bijvoorbeeld). Uiteindelijk wordt in 1993 de Elckerlyc geopend, wat, heel toepasselijk, Oudhollands is voor “iedereen.”

Ook op cultureel en sportief gebied wil de SP er voor de Ossenaren zijn. Zo wordt sinds 1985 de tribuneloop georganiseerd, is er maandelijks een politiek café in de Groene Engel (Zout!), en wordt jaarlijks het culturele evenement “Het Vierde Beeld” bij de Grote Kerk gehouden.

Hoofdstuk 2

Het beleid van de SP in het college

De SP heeft sinds de jaren 70 Oss op zijn kop gezet. Actie na actie werd gehouden, pamflet na pamflet werd gedrukt. Soms werd er wel degelijk iets bereikt (de Diosynth-affaire), soms viel het wat minder uit (het weigeren van de huurverhoging). Maar de SP groeit uit tot een factor van belang, waar niemand meer omheen kan.

In het vorige hoofdstuk is er bekeken waar het SP zich buiten het college hard voor heeft gemaakt. In dit hoofdstuk wordt bekeken wat de plannen voor Oss waren toen de SP in de coalitie zat. Hoe zetten ze ideeën om in beleid, met wie werkten ze samen, en werkte het?

De grote aanloop

Het college dat Oss in de tweede helft van de twintigste eeuw bestuurt, is bijna stevast de rooms-rode coalitie: een samenwerkingsverbond tussen de PvdA en de KVP, of vanaf 1974 tussen de PvdA en het CDA⁶. Deze samenwerking lijkt wel ingebakken te zijn. De SP is het stoutste jongetje van de klas: in de gemeenteraad loopt deze fractie voorop om commentaar te geven op het 'asociale beleid' en ze stemmen elk jaar tegen de begroting. De coalitie reageert bijna consequent schamper, en verwerpt bijna even consequent de moties die de SP indient. Kortom, het lijkt een haatliefde verhouding, waarbij de liefde ontbreekt.

De SP maakt zich hard voor Oss, maar realiseert zich dat om echt dingen te veranderen, ze toch echt plaats moeten nemen op het pluche van de macht. En al vanaf de coalitiebesprekingen van 1986, als de SP toch echt een grotere partij is met 7 zetels. Ter vergelijking: het CDA behaalt in dat jaar 10 zetels. Het PvdA staat op 8 zetels.

De SP heeft door dat het voor het eerst mogelijk is om zonder het CDA een college te vormen, het oog van de SP is gevallen op een college van de eigen partij met de PvdA, D66 en een lokale Turkse lijst Akay, waarvan Ihsan Akay het enige fractielid is. Met het CDA samenwerken is echter geen optie voor de SP. Jan Marijnissen zegt hierover dat hij niet ingekapseld wil worden door het CDA, zoals dit na de oorlog wel gebeurde met de PvdA door de KVP.⁷ Het progressieve college is dus de enige optie voor de SP. De spanningen tussen beiden fracties zijn echter te hevig voor de PvdA. Ze vonden Marijnissen een dominante man met wie geen discussie te houden was. Daarom zet de partij zijn huwelijk met het CDA dus voort, en laat de SP in de oppositie achter. Dit tafereel herhaalt zich in 1990, wanneer de D66 alleen nodig is voor een meerderheid. Wederom gaan de sociaaldemocraten niet op het aanbod in.

Drie dagen voor de raadsverkiezingen van 1994, doet zich echter iets bijzonders voor: de PvdA maakt bekend dat ze na de verkiezingen willen gaan voor een progressief college met de SP en D66, iets waar de SP al acht jaar warm voor is. Maar door de herindeling van de Oss gemeente van de gemeente Oss (zo komen bijvoorbeeld de gemeentes Megen en Ravenstein erbij), is de verkiezingsuitslag opvallend: de lokale Megense partij VDG (Voor De Gemeenschap) behaalt 5 zetels. Verder wordt de PvdA gehalveerd van 6 naar 3 zetels, behaalt de SP er negen, maar verliest de D66

⁶ Vooruitlopend op de fusie van ARP, CHU en KVP tot CDA in 1981, deed in Oss de KVP al vanaf 1974 mee aan de verkiezingen onder de naam CDA

⁷ Uit een interview met Jan Marijnissen door ondergetekende, afgenomen op 6 oktober 2011.

er één en komt deze uit op 2. Het CDA blijft stabiel op 11. De conclusie die getrokken kan worden, is dat de PvdA, de SP en D66 samen voor het eerst sinds 8 jaar géén meerderheid hebben met hun 14 gezamenlijke zetels, net nu de PvdA wel wil.

De SP doet wel mee met de coalitieonderhandelingen, maar echt serieus is dit niet; het is meer voor de formaliteit. Toch is dit jaar bijzonder: de PvdA en het CDA vinden elkaar niet in een coalitie, omdat ze in de raad geen meerderheid hebben. Dat rooms-rood niet gevormd is, pakt dus niet gunstig uit voor de linkse SP: het college dat uiteindelijk gepresenteerd wordt, is een rechts college van CDA, VVD en VDG. Alle progressieve partijen zitten voor het eerst in de oppositie, en tussen de drie ontstaat een zekere mate van eensgezindheid.

In de college, daarentegen, botert het niet lekker. De VDG vindt het beleid van de andere twee partijen te conservatief, en dat botst. In 1996 leidt de vergadering over de perspectiefnota tot de val van het college. Dit is een nota waarin het college zijn visie geeft op de beleidsperiode van vier jaar. Van Loon van de VDG fractie vindt dat het college te veel bezuinigt, en dient een motie in. De oppositie en dus ook de VDG fractie, accepteert deze, en tijdens de “nacht van de VDG” valt het draagvlak onder de coalitie weg.

De VVD en het CDA er alles aan doen om aan de macht te blijven, en ze sturen op een coalitie van hun partijen met PvdA en D66. Jan Frankevijle van D66 wil echter niet met het CDA in een college. Ondanks verwoede pogingen om de democraat zover te krijgen, wordt dit college niet gevormd. Zonder de twee hoofden van D66 is er namelijk geen meerderheid.

En dan is het zover: ruim twintig jaar na het begin, is er dan het eerste college met de SP. Een college van SP, PvdA, D66 en VDG wel te verstaan. De SP levert Jules Iding (stadsontwikkeling en wijkbeheer) en Henk van Gerven (sociale zaken en volksgezondheid), de PvdA levert Greet van Dam (onderwijs), de VDG levert Gerard Ulijn (cultuur en sport) en de D66 levert Jan Frankevijle (financiën en economische zaken).

College SP I (1996-'98)

De partijen stellen een lijst op met beleidspunten, en Kees Slager heeft deze in zijn boek over de SP⁸ uiteengezet. De verhogingen op de gemeentelijke belasting en het onderhoud van buurten worden teruggedraaid. Daarnaast gaat er extra geld naar het opknappen van oude wijken, de aanleg van fietspaden en de aanleg van speelplekken. Een theatercafé voor jongeren wordt gerealiseerd bij de Groene Engel, er komen bewaakte fietsenstallingen, er komt een subsidiepot voor volksfeesten, verouderde milieuvergunningen worden herzien, op het openbaar vervoer wordt niet bezuinigd, en er komt meer ruimte voor natuur in de stad. Duidelijk ideeën van een links college.

Jan Marijnissen deelt de kenmerken van de SP colleges in op de volgende punten: ‘De voorzieningen waren erg belangrijk in ons beleid: we hebben de Groene Engel gered, de bibliotheek, de Lievekamp (de schouwburg red.).

‘Dan de allure, Oss had toch wel een beetje dorpse uitstraling, en er is door Iding vooral geprobeerd planologisch Oss op te bouwen, echt letterlijk op te bouwen. Er zijn een tal van plekken te vinden waar je kan zien: “Verrek, hier wordt er mooi gebouwd”, “een groene stad”, enzovoort.

⁸ Slager, J. (2001). *Het Geheim van Oss. Een geschiedenis van de SP.*

‘Derde punt is het sociaal beleid. Zorg voor de mensen die het allemaal niet aan komt waaien en die tegenslag ondervinden, om die bij te staan en te steunen. Gehandicapten beleid, al dat soort dingen.

‘De vierde is: de wijken in. Als wethouder, als je van plan bent iets te veranderen in een wijk, breng de mensen bijeen, neem je ambtenaren mee en leg uit wat je van plan bent en vraag aan de buurt: “Wat vinden jullie er van?”. Dit is meer een kwestie van stijl, overigens. Veel toegankelijker dan in Oss gebruikelijk was. Vergeet niet, de KVP en daarna het CDA hadden in Oss tot 1974 altijd de meerderheid, en deze colleges hadden een enorm arrogante cultuur ontwikkeld waar de mensen niet aan bod kwamen en ook inhoudelijk genegeerd werden. De volkswijken zagen er heel slecht uit, dat kun je nu niet meer voorstellen. Het enige wat telde, was “de pijpen moeten lopen”.’

Het SP college heeft er zin in, en het college gaat voortvarend van start. Dit is deels te verklaren door het feit dat er een eensgezindheid is onder de partijen, die de partijen (minus de VDG) in twee jaar oppositie op hebben kunnen bouwen. En bij het vormen van de coalitie, werd er vooral gekeken naar wat hen bond. Er ontstond dus een gemoedelijke doch gemotiveerde sfeer, een sfeer van “samen aanpakken”. Dat was ook niet moeilijk, stellen ze zelf, want de voorgaande colleges hadden een hoop puinhopen achtergelaten.

**Figuur 2: Het eerste SP-college.
V.l.n.r.: Ulijn, Van Gerven, Iding, Van
Dam, Frankevijle**

Ze gebruiken de ambtenaren om hen te adviseren, waar het volgens hen voorheen juist andersom was: dan lag het college aan het infuus van het ambtelijk apparaat. Nu staan ze zelf aan het roer, en zijn het vooral de eigen ideeën die ze willen verwezenlijken. Hier zegt Jules Iding het volgende over⁹: ‘Wij deden alles op een heel

zakelijke manier. Zo lieten we aan de aannemers van de bouwbedrijven duidelijk zien dat we van hen niets nodig hadden. We waren duidelijk naar die mensen: er moet gebouwd worden en we moeten op de zakelijke manier geen gedonder krijgen. We gaan niet van alles beloven en we trekken niemand voor. Ik kom wel met plannen, en dan komen we er wel uit. En uiteindelijk waardeerden zij dat veel meer dan wat ze in het verleden meemaakten; allemaal beloftes die niet waar gemaakt konden worden. Maar wij wilden uitvoeren wat we zeiden, en ook betrouwbaar zijn.’

Henk van Gerven probeert onder zijn bewind de nodige hervormingen door te voeren, bij de Sociale Dienst bijvoorbeeld. Het was bijvoorbeeld zo dat de dienst alle bankafschriften van de uitkeringsgerechtigden onder ogen wilde zien, en dit vindt de wethouder “giroguren”. Dit hervormen gaat niet zonder tumult; de partij heeft namelijk jaren lang de Sociale Dienst bekritiseerd, en nu staan ze ineens als wethouders boven hen. Er is dus veel aversie tegen de SP bij de dienst. Maar wethouder Van Gerven weet toch voor een omslag te zorgen binnen de dienst; de

⁹ Uit een interview met Jules Iding door ondergetekende, afgenomen op 14 november 2011.

menswaardige behandeling moet prioriteit nummer één zijn. Ook wordt het fonds Sociaal Verkeer in het leven geroepen, waar mensen (in plaats van declaraties) direct een vast bedrag krijgen voor bijvoorbeeld de sportvereniging, en wordt er een automatisch systeem voor het kwijtschelden van belastingen van kracht. Daarnaast kunnen uitkeringsrechtlichten “op de koffie” bij de wethouder. Dit is in lijn met de toegankelijkheid waar Marijnissen ook al over sprak.

Deze toegankelijkheid zie je ook bij wethouder Jules Iding. Hij laat de mensen echter niet naar hem toekomen, maar zoekt ze zelf op. Hij discussieert met de mensen over maatregelen, maar luistert vooral als er geklaagd wordt over bijvoorbeeld “die lege oude kerk met drugsdealers” (bij wijze van voorbeeld). Klachten worden gepoogd zo goed mogelijk in handelingen omgezet te worden, zoals de SP al sinds zijn eerste uur gewend is te doen. Deze manier van zichtbaar zijn is zeer goed voor de populariteit van de partij.

Het bedrijfsleven is ondertussen wel ongerust; twee linkse wethouders in het bestuur, dat kan niet goed gaan! Maar D66'er Frankevijle probeert ze ervan te overtuigen dat het allemaal wel meevalt. En dit is met succes, Jules Iding blijkt iemand met wie je goed zaken kunt doen als je maar met een goed verhaal komt. De ondernemers hebben dus een goed gevoel en zijn positief.

Ook wordt de “cadeaucultuur” die in Oss gangbaar is afgeschaft. Zo moeten ambtenaren en bestuurders (kerst)geschenken weigeren. Ten eerste willen ze hiermee voorkomen dat de relatiegeschenken een “onzuivere rol” spelen in het gemeentelijk handelen. Ten tweede kan de SP het ideologisch niet over haar rode hart verkrijgen als geld dat naar een bijstandsmoeder zou kunnen gaan, voor presentjes en dergelijke wordt gebruikt.

In 1997 komt de eerste perspectiefnota uit, en wat de oppositie beaamt (De SP is slecht voor Oss) blijkt niet uit de nota; er wordt veel aan de weggewerkt door te investeren in verkeersveiligheid en groen, en armoede wordt bestrijdt.

Greet van Dam, de wethouder van de PvdA, is het enige lid van het college dat niet onverdeeld positief is over het college. Ze vindt dat de belangstelling voor haar portefeuille miniem is, ze heeft niet het gevoel onderdeel te zijn van een hechte groep, en ondanks het feit dat het college wel wat heeft bereikt, is ze niet positief. Dit heeft verschillende redenen. Zo heeft de jarenlange strijd tussen de PvdA en de SP ten tijde van rooms-rood in Oss gevoelens achtergelaten. En ook is het de SP gelukt wat de PvdA niet lukte: de grootste linkse partij van Oss worden, en dit heeft wellicht tot een zekere nijd geleid.

Ruim een jaar na het aantreden van het college, blijkt dat ongeveer de helft van de inwoners tevreden tot zeer tevreden is over het beleid van het college, en slechts een klein deel van de bevolking is ontevreden.

College SP II (1998-2000)

En na twee jaar (omdat gedurende de eerste twee jaar van de beleidsperiode VVD en CDA met VDG aan het roer stonden), is het alweer tijd voor nieuwe verkiezingen. Iding en Van Gerven trekken de gemeente in, met de vraag: “Hoe is het bestuur bevallen?” Ze zien het als een manier om fris te blijven, en de voeten aan de grond te houden. De populariteit van de partij groeit met rassen schreden, en de SP wakkert dit aan door een krant te gaan uitdelen waarin de goede daden van het college nog eens uiteengezet worden. Geld voor de krant is geen probleem, omdat de nu ook de wethouders hun salaris aan de partijkas afdragen, om een modaal salaris terug te krijgen.

Terwijl de SP met hun “propaganda” bijna verzekerd is van een verkiezingswinst, doen ook andere partijen een verwoede pogingen winst te behalen met de successen van het college. Zo stelt

Frankevijle dat het zonder de D66 nergens gesmeerd loopt: op landelijk niveau houdt het Paars bijeen (Paars is in Nederland het samenwerkingsverbond tussen PvdA, D66 en VVD), en ook in Oss zou het college niet lekker kunnen draaien zonder de democraat in het bestuur.

Het mag echter niet baten, de verkiezingsuitslag van maart '98 is onverbidlijk: de SP blijkt de enige die de vruchten plukt van de goede reputatie van het college. Ze krijgen er vier zetels bij, en komen op dertien zetels in de raad. De PvdA blijft echter hangen op drie zetels, gaat de VDG van vijf naar drie zetels en wordt de D66 gehalveerd en blijft deze met één enkele zetel in de raad over. Verder verliest het CDA drie zetels en komt op acht.

En dan beginnen de collegebesprekingen. Deze beginnen al met een valse start, als Frankevijle laat weten niet mee te willen doen. Hij vindt dat je met slechts één zetel niet mee kan doen. Ondanks pogingen van Jules Iding hem over te halen, laat hij het toch voor gezien.

De SP moet het dus doen zonder de D66, en stuurt op een college met PvdA en VDG. En omdat ze vier zetels hebben gewonnen, vinden ze het niet meer dan normaal dat ze er een derde wethouder. En dit valt niet in goede aarde bij de andere partijen. Bij hen zit veel pijn over de verkiezingsuitslag, en dit proberen ze te compenseren door zware eisen te stellen bij de onderhandelingen. Ze willen eerst eens duidelijk krijgen hoe de machtsverhoudingen zullen zijn in het nieuwe college, alvorens te spreken over de inhoud van het beleid. En hier zit de SP dan weer niet op te wachten.

Het college komt er, en de SP houdt Iding en Van Gerven als bestuurders (Iding met nog steeds stadsontwikkeling als portefeuille, en Van Gerven krijgt naast volksgezondheid nu ook financiën) en krijgt Mari-Anne Marijnissen als derde wethouder (cultuur, jeugdzaken en maatschappelijke dienstverlening. PvdA levert Herman Tuerlings (onderwijs en economische zaken) en de VDG houdt Ulijn (milieu, sport en verenigingsleven). Het college presenteert zichzelf als 'De coalitie van de verwachting, de hoop en de betrokkenheid', en gaat na de moeizame onderhandelingen voortvarend van start.

Mari-Anne Marijnissen begint haar carrière als wethouder door een jeugdtraad te vormen en voor de jongeren en spreekuur in te stellen. Ook wil ze een vrij te besteden bedrag van veertigduizend gulden toe staan om de jeugd in te voorzien, maar dit wordt verworpen (niet alleen door de oppositie, maar ook door de PvdA), en het bedrag wordt drastisch verlaagd tot vijfduizend euro.

Henk van Gerven weet als wethouder van financiën veertien miljoen euro vrij te maken voor een nieuw beleid, blijkt uit de perspectiefnota van mei 1999. Er komt een nieuw stadscentrum, er komt geld voor de start van het jeugdcultuurpodium in "De Groene Engel", en er wordt geld geïnvesteerd in het vervoer van ernstig gehandicapten. En tegelijkertijd blijven de gemeentelijke belastingen onder het landelijke gemiddelde, door de bedrijven meer rioolrechten te laten betalen en de burgers minder.

In het college, echter, loopt het minder soepel dan in het vorige college. VDG en PvdA ervaren dat het college min of meer door de SP wordt gedomineerd (wat ook wel het geval moet zijn, als de partij de helft van de wethouders levert).

Terug in de oppositie

En dan valt in maart 2000 het college, geheel onverwachts. Herman Tuerlings stapt eruit, naar eigen zeggen omdat de SP een onverantwoord financieel beleid voert. Volgens Iding voelt hij zich echter niet goed op zijn plaats in het college, hij weet zijn draai niet te vinden. De verklaring over een

onverantwoord financieel beleid ziet de SP echter als een smoes om het college op te blazen. De formule die vier jaar lang goed heeft gewerkt, is ineens aan een einde gekomen, want zonder de PvdA is er geen meerderheid meer in de raad.

De SP is er direct bij om ouderwetse pamfletten te drukken: ze willen de inwoners zo snel mogelijk laten weten dat ze de PvdA echt niet begrijpen, en dat de SP wethouders er niets mee te maken hebben. Ook eisen ze dat Tuerlings duidelijk uitlegt aan Oss wat de reden is voor dit besluit.

Jan Marijnissen, die in deze periode flink aan de weg aan het timmeren is in Den Haag, denkt het antwoord wel te weten: 'Het is te verklaren door twee dingen. Ten eerste was de PvdA erg ongelukkig dat wij alle credits kregen voor het college, in '98. Dat was traumatisch en zette enigszins kwaad bloed. En, naar mijn idee, zag de PvdA landelijk ook een bedreiging in de SP. En zeker naarmate wij meer bestuursverantwoordelijkheid kregen. Dan zie je ook dat en in Schijndel, en in Uden (waar de SP ook meedeed in het college), en in Oss, de PvdA de stekker eruit trekt, de SP aan de kant zet en vervolgens met anderen verder gaat.' Conclusie: de PvdA is bang dat al haar stemmers richting de SP vertrekken.

En hoe verder? Moet de SP dan toch maar met het CDA rond de tafel gaan? Jules Iding vindt het geen slecht plan, maar op de ledenvergadering is er verzet. Er wordt gezegd dat je nooit weet wat je hebt aan de partij, en dat het nooit goed af kan lopen. Toch gaat Iding het proberen. Zonder resultaat, en Jan Ras van het CDA wordt de nieuwe formateur. Hij gaat voor een breed gedragen college van CDA, VVD, PvdA en VDG. Het gaat echter niet soepel, en omdat volgens de wet wethouders binnen een maand na hun ontslag op moeten stappen, is burgemeester Dijkstra van de PvdA zowaar een tijdje de enige bestuurder in het gemeentehuis.

Na een paar maanden lukt het Jan Ras toch, en hij presenteert een college met bijna alle partijen, behalve de SP. Het CDA levert twee wethouders, en de VDG, de VVD en de PvdA leveren ieder één wethouder. De partijen hebben dus een duidelijke "anti-SP" houding aangenomen. Dit vindt de SP oneerlijk, omdat de partij toch echt veruit de grootste partij van de gemeente is. Burgemeester Dijkstra voelt zich er ook niet goed bij. In "Het Geheim van Oss" zegt hij: 'Nee, ik vond het geen leuke ervaring. Bovendien was het voor het eerst in mijn bestuurlijke leven dat ik het gevoel had dat ik op eieren liep. Dat kwam door de fractievoorzitters, die zich afvroegen of ik de draai wel kon maken na het vorige college.' Als hij een andere stad aangeboden krijgt, vertrekt hij en wordt hij vervangen door de PvdA'er Herman Klitsie.

De SP probeert ondertussen zijn draai weer te vinden in de oppositie, de plek die de SP groot heeft gemaakt. Dat lukt goed, met een college dat een flinke ruk naar rechts heeft gemaakt. De vervoerskosten van de gehandicapten worden niet meer gecompenseerd, en hiermee verliezen veel gehandicapten een deel van de uitkering door. En ook het schoolkostenfonds voor minder bedeelden met kinderen op de middelbare school, wordt niet ingevoerd. Genoeg voor de SP om zich tegen te verzetten, dus.

Zo brengen ze een krantje uit met alle ideeën van het college, met de weinig verhullende kop: "College van B en W trekt spoor van vernieling door Oss." Hierin wordt bijvoorbeeld uiteengezet dat ze De Groene Engel willen verkopen of sluiten en dat ze de Osse kabel willen verkopen. Vooral het eerste leidt tot groot verzet in Oss, en het weet de SP uiteindelijk De Groene Engel te redden. Jules Iding is ook achteraf niet positief over dit college: 'Dat was zo'n dramatisch slecht college, daarom werden wij ook zo beloofd tijdens de verkiezingen. Je moet gewoon mensen hebben die wethouder kunnen zijn. Je kunt wel een pak aan doen en een stropdas omdoen, maar je moet toch wel een soort boegbeeld zijn en dat konden de meesten niet. Dat was steeds gedonder, en dat

werkte niet.” De SP weet zijn oude vertrouwde rol als stoutste jongentje van de klas in de oppositie weer voor twee jaar met glans te vervullen.

College SP III en IV

Bij de verkiezingen van 2002 wordt de SP beloond met flink wat stemmen: de SP komt met vijftien zetels in de raad terecht, een hoogtepunt tot nu toe. Het is een duidelijk signaal dat wordt afgegeven door de bevolking: wij willen de SP weer terug in het college. Tegelijkertijd, zo stelt ook Jules Iding, was het college van CDA, VDG, VVD en PvdA ook niet goed bezig: “Dat was zo’n dramatisch slecht college, daarom werden wij ook zo beloond tijdens de verkiezingen. Je moet gewoon mensen hebben die wethouder kunnen zijn. Je kunt wel een pak aan doen en een stropdas omdoen, maar je moet toch wel een soort boegbeeld zijn en dat konden de meesten niet. Dat was steeds gedonder, en dat werkte niet.”

En zo lukt het de SP weer om terug te keren in het college, en ditmaal zelfs zonder de PvdA; het college dat Oss vier jaar lang gaat besturen bestaat enkel uit de VDG en de SP. Ze weten het huidige beleid voor te zetten. Maar er is wel iets wat de populariteit van de SP doet afnemen: de ziekenhuis kwestie. Iding legt uit: “In 2003 werd er landelijk en provinciaal geprobeerd, door de CDA en de VVD, om het ziekenhuis in Oss naar Uden te krijgen. Minister Hoogervorst (VVD) heeft daar nog een rol in gespeeld. Het kabinet, in zekere mate ook de provincie, en de gevestigde orde, de specialisten, wilden dat het ziekenhuis in de buurt van Veghel zou blijven, omdat het huidige ziekenhuis daar beter functioneerde. En dan was Uden kennelijk de beste locatie. Maar wij waren als SP wel voor behoud van het ziekenhuis, daar hebben wij heel lang actie tegen gevoerd. Het moeilijke was wel dat Henk van Gerven als wethouder van volksgezondheid met het ziekenhuisbestuur in contact was, maar tegelijkertijd ook actie voerde. Dat werkte niet echt, en daarom gingen we kijken of er een andere locatie was, en toen kwamen we op het Vorstengrafdonk. Uiteindelijk, met terugwerkende kracht, is al in 2003 besloten: het gaat naar Uden toe.”

De SP heeft hier erg onder geleden, en wel om twee redenen. Ten eerste was de SP de grote coalitie partij, en dus ook eerste verantwoordelijke. En in Oss was men er uiteraard niet tevreden mee dat het ziekenhuis naar Uden toe zou gaan. Daarnaast werd de beschuldigende vinger ook in de richting de SP gewezen, omdat zij te hoge eisen zouden hebben gesteld. Hierdoor zou er niet serieus onderhandeld zijn met het college, waardoor het ziekenhuis nu in Uden terecht is gekomen. De SP heeft hier in 2006 vier zetels voor in moeten leveren.

Toch weet de SP in het college te blijven. Het enige verschil met het vorige is dat de PvdA weer meedoet. Alle harde gevoelens worden blijkbaar dus aan de kant gezet.

In 2010 is verhaal echter (tijdelijk) voorbij voor de SP. De partij verliest in de verkiezingen twee zetels, maar blijft wel de grootste partij. De crisis is ook in Oss ingeslagen, en er moet bezuinigd worden. De SP wil echter haar stokpaardje, het sociale beleid, zo veel mogelijk ontzien. Hier kan de SP echter geen partners in vinden, en de partij belandt weer in de oppositie, terwijl er een college van VDG, CDA, VVD en PvdA gevormd wordt.

Hoofdstuk 3

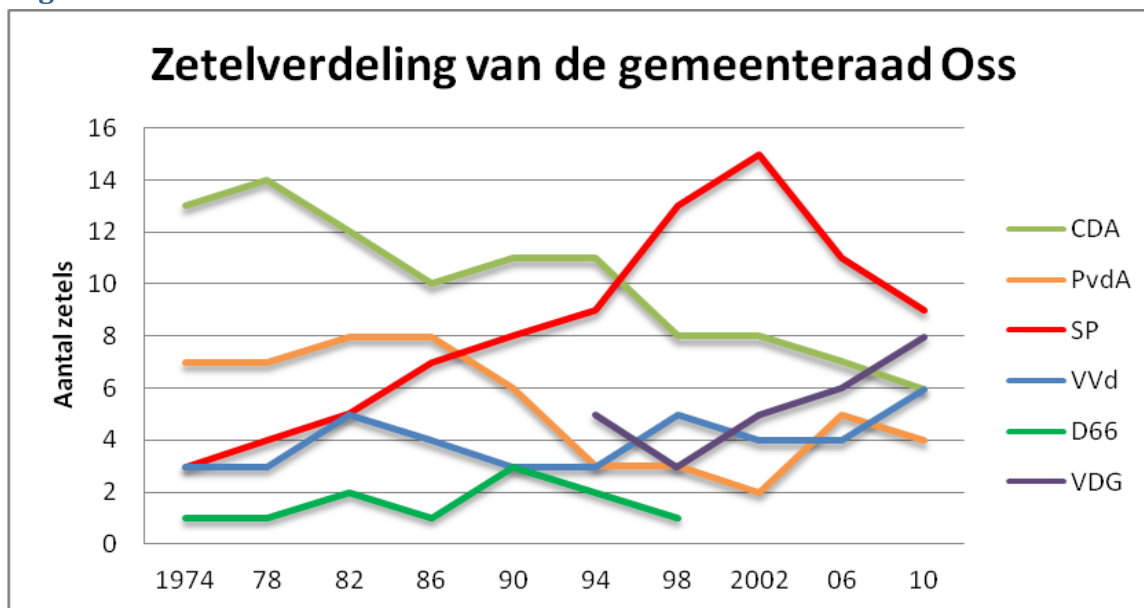
Verklaringen voor de populariteit van de SP in Oss

Zoals al eerder gezegd, staat Oss bekend als de bakermat van de Socialistische Partij. De eerste stad met SP raadsleden (in 1974) was Oss. Het eerste Provinciale Staten lid, was Jan Marijnissen (in 1987), en kwam uit Oss. Een van de eerste Tweede Kamerleden voor de SP was wederom Jan Marijnissen uit Oss (in 1994). De eerste stad met een SP college, was Oss (in 1995). En de eerste SP gedeputeerde was Jules Iding, uit Oss (2011). Na deze opsomming lijkt Oss een rood, socialistisch nest te zijn, dat de in alle linkse successen voorop loopt.

In de grafiek van de verkiezingsuitslagen vanaf 1974 (figuur 3), het jaar waarin de SP voor het eerst meedoet, is te zien dat tot 1998 de SP alleen maar wint, en soms niet zo'n beetje ook. In 1998 bijvoorbeeld, wint de partij 4 zetels.

In dit hoofdstuk wordt bekeken waarom de SP, en de linkse ideeën, plotseling zo'n groot draagvlak kregen. Was Oss een goede voedingsbodem voor linkse acties, en zo ja, wat is dan het mest geweest wat dit alles heeft doen groeien?

Figuur 3 ¹⁰

De vroege jaren

Zoals in de grafiek te zien in, was bij de verkiezingen van 1974 het CDA veruit de grootste partij, met 13 van de 27 zetels. Deze werd pas op geruime afstand gevolgd door de PvdA, met 7 zetels. En dan was dit het eerste jaar dat het CDA géén absolute meerderheid had in de gemeenteraad. Het CDA, en voorheen de Katholieke Volkspartij (KVP), waren de stemmentrekkers in Oss. En de linkse partijen waren dit niet. Om het succes van links in Oss, en dan met name de SP, te verklaren, is het

¹⁰ In de grafiek zijn de winsten behaald door kleine partijen als GroenLinks en Duurzaam Nederland weggelaten, omdat deze zeer kortstondig (1 of 2 jaren) waren, en in beiden gevallen slechts één zetel betroffen.

interessant om eerst een antwoord te zoeken op de vraag waarom links in de periode daarvoor juist geen populariteit genoot.

Oss was voor 1860 altijd een agrarische stad, maar vanaf 1870 begint Oss te industrialiseren. “De Mof” Anton Jurgens (hij wordt zo genoemd vanwege zijn accent; hij komt uit Zuid-Limburg) opent de eerste “kunstboter”fabriek ter wereld, en wel in Oss. Al snel volgt er een tweede, door zijn concurrent Simon van den Bergh (de “Jood”). Daarnaast beginnen de halfbroers Hartog Hartog en Arnold van Zwanenberg hun exportslachterijen en vetsmelterijen. Het afvalvet kunnen ze namelijk goed kwijt aan de margarinefabriek. Omdat vet ook goed van pas komt bij het produceren van zeep, volgt er ook nog een zeepfabriek. En dan is dit is nog maar een fragment van de totale onderdompeling van Oss in het industriële bad. Er waren weliswaar nog boeren, maar deze bedrijfjes waren klein en verouderd, en leverden slechts weinig op.

Door deze veranderingen raakt Oss aan het eind van de 19^e eeuw zowaar in een cultuurschok. Tussen het vertrouwde werken op het land en het werken in de fabriek blijkt een wereld van verschil te liggen. De vaste werktijden en de strenge bazen, dat zijn de Maaslanders niet gewend. ‘Een echte Maaslander wil best hard werken, maar dan wel op zijn eigen manier; hij blijft maandag houden ook al wordt hij op de ochtend na de zondag op het gewone vroege uur op de fabriek verwacht, hij kan het niet laten soms een kleinigheid mee naar huis te nemen (soms is het werkelijk maar lenen), hij is tegen de grote bazen niet overbeleeft en hij heeft een hinderlijk precieze oplichter wel eens een klapje,’ zo zet de criminoloog Nagel uiteen in zijn proefschrift over de criminaliteit van Oss¹¹. Een deel van dit volk kan de nieuwe eisen sowieso niet aan, en staat binnen de kortste keren weer buiten de fabriekspoorten, want “voor jou, tien anderen”.

Dit gegeven is een van de oorzaken van de misdaadgolf die eind 19^e eeuw door Oss trekt. Er ontstaan twee kampen in Oss. Aan de ene kant staan de “moffen” (de industriëlen van de familie Jurgens), de “Joden” (Van den Bergh), en ook geboren Ossenaars van de betere klassen sluiten zich aan. Tegenover hen staan de fabrieksarbeiders en de zelfstandig gebleven, maar winst verliezende, collega’s.

Dan sluit Simon van den Berg in 1891 de deuren, en vertrekt hij naar Rotterdam, omdat hij Jurgens en zijn oneerlijke concurrentie beu is. Jurgens heeft namelijk familie in de gemeenteraad¹² en van Den Bergh niet omdat hij Joods is. Daarbij wordt er in dat jaar besloten dat er wel een kanaal van de Maas naar de fabriek van Jurgens gegraven wordt, en niet naar de fabriek van Van den Bergh, en dat is de druppel voor de Jood.

Arbeiders die niet mee verhuizen, raken werkloos. Toeleveringsbedrijven komen door het verlies van hun grote klant in de koude kleren te staan, en moeten ook arbeiders ontslaan. Hierdoor wordt de sfeer almaar grimmiger; de misdaad neemt toe, en leidt in 1893 zelfs tot de moord op wachmeester der marechaussee Hoekman, een protestante Zeeuw die orde op zaken probeert te stellen.

De situatie van de arbeiders is er een om ontevreden over te zijn. De werktijden en het werktempo zijn bij Jurgens bovenmenselijk zwaar (rond 1900 werken sommigen soms van 6 uur ’s ochtends tot 8 uur in de avond, en maken zo weken van 72 uur). Toch verdienen de Osse arbeiders slecht driekwart van het loon dat hun Rotterdamse collega’s, die wekelijks bijna 10 uur minder

¹¹ Nagel, W. H. (1949). *De criminaliteit van Oss*.

¹² Jurgens zelf was ook ooit lid van de gemeenteraad, maar van 1892 tot 1895 (van <http://www.historici.nl/Onderzoek/Projecten/BWN/lemmata/bwn4/jurgens>) (volledige bron in literaire lijst)

werken. In de Osse exportlagerijen werken ze wel korter, maar is het loon wel veel lager en zijn de arbeidsomstandigheden niet om over naar huis te schrijven: bloed, darmen, stank en de onzekerheid over de toekomst. De fabrikanten hebben de arbeiders goed onder de duim.

De hele stad lag er toch al niet te fris bij sinds het starten van de fabrieken, zoals dit in alle steden het geval was die rond de 19^e eeuw begonnen te industrialiseren. Dit blijkt uit een beschrijving in "Het geheim van Oss"¹³: 'De fabrieken worden her en der in het chaotische centrum tussen de huizen en boerderijtjes opgestart. (...) Voor de inwoners lijkt het na korte tijd of ze midden op een fabriekscomplex wonen. Dat gevoel wordt nog heviger als er in 1882 een goederenspoor wordt afgetakt en dwars door het centrum van de stad wordt aangelegd. (...) De schoorstenen van de margarinefabrieken braken een constante wolk van roet en as uit over de huizen, de rioleringen lozen een vette drab op de stadsgracht, die om de zoveel tijd verstopt raakt en het stadje in een weeë stank dompelt. (...) Tel bij dat alles de stank van de vetsmelterijen, de leerlooierij, de zeepfabriek en niet te vergeten van de koeienhuiden, waar de maden soms uitkruipen, en je kunt je indenken hoe het omstreeks de eeuwwisseling is om inwoner van Oss te zijn.' Niet prettig, in ieder geval.

Een nieuwe golf van misdaad volgt wanneer Jurgens in 1928 ook zijn deuren sluit. Hij besluit de fusieren met Van den Bergh, en verder te gaan in Rotterdam. De werkeloosheid stijgt weer, en mede door de economische onzekerheid, die ook voorkomt uit de in 1929 uitgebroken internationale crisis, ontstaan er wederom spanningen, die lijden tot de beruchte "bende van Oss"; er was sprake van brandstichtingen, diefstallen, berovingen, en later zelfs van roofovervallen en moorden.

Na de Tweede Wereldoorlog is er sprake van continuïteit. De tweedeling, de "standenmaatschappij" in Oss blijft gehandhaafd, en de arbeiders voelen zich nog steeds aan hun lot over gelaten door de overheid en fabriekseigenaren. Ze slikken de geleide loonpolitiek n de bestedingsbeperking, die de rooms-rode coalitie de werknemers oplegt. Ze stemmen er mee in, want de vakbonden doen dit ook. Ze hebben hun sobere leven geaccepteerd, zoals dit typerend is bij werkvolk uit deze periode.

Wat weten we nu over Oss: Oss is een zwaar geïndustrialiseerde stad (na 1945 is het zelfs de meest geïndustrialiseerde van Nederland), waar de arbeid karig betaald wordt, de omstandigheden zeker niet plezierig zijn, ze verder niet gesteund worden door de overheid, en waar spanningen soms zo hoog oplopen dat het leidt tot twee ernstige misdaadgolven. Een prima plek voor linkse vakbonden om hun anker uit te slaan, en voor linkse partijen als de SDAP, en na '45 de PvdA, om eens flink zetels te gaan behalen. Echter, dat is wat voor de hand zou liggen. Het tegendeel blijkt echter waar.

Dit is ten eerste te verklaren door het extreem snelle tempo waarmee Oss van boerendorp in fabrieksstad verandert. Door deze snelle metamorfose zijn er nog geen vakbonden in Oss. Ook loopt de kerk voorop om eventueel vakbondslidmaatschap af te raden. Zo worden twee propagandisten van de NVV (een vakcentrale van de socialistische zuil), die in Oss polshoogte komen nemen na een staking bij de slachterijen van Hartog en Zwanenberg in 1914, bijna direct de deur gewezen; niemand wil ze een zaal verhuren, en een openlucht meeting wordt door burgemeester Van den Elzen verboden. En zij die het toch wagen lid te worden, worden op staande voet ontslagen. En ook de SDAP, die in 1923 voor het eerst meedoet aan de verkiezingen in Oss (ze behalen een zetel met 295 zetels, het was een schande!), wordt het niet makkelijk gemaakt. Zo wordt Dorus Hoeks, een van de

¹³ Slager, J. (2001). *Het Geheim van Oss. Een geschiedenis van de SP.*

eerste socialisten in Oss en , zelfs uit de katholieke kerk gegooid. Zo wordt gepoogd het opkomende socialisme, het “rode gevaar”, de kop in te drukken in Oss.

Dit gebeurt ook landelijk, met het Bisschoppelijke mandement uit 1954, waarin het katholieken wordt verboden om lid te zijn van socialistische vakbewegingen als de NVV; ze moeten gewoon lid blijven van NKV, de eigen katholieke vakbond.

Maar de rol van de katholieke kerk in Oss is nog groter. Ondanks dat zij vinden dat de sociale standen maar geaccepteerd moeten worden, en hiermee de eis om sociale gelijkheid afwijzen, vinden zij wel dat er beter samengewerkt moet worden, zo analyseert paus Leo XIII in zijn encycliek *Rerum Novarum* uit 1891 . De paus beschrijft onder andere dat er solidair moet worden omgegaan met de arbeider. De sleutelrol in Oss is hierbij weggelegd voor priester Bloem. Jan Marijnissen, een van de personen die in de jaren 70 het roer drastisch om gaat gooien, legt uit: ‘Hij heeft destijds zelfs een eigen kerk, de Heilige Hartkerk, aangeboden gekregen door Jurgens en Van den Bergh. Waarom? Hij deed zich voor als geestelijk vakbondleider. Hij en de katholieke vakbonden werden alleen door de bedrijven gesteund, om de arbeiders koest te houden. Zo probeerden ze de SDAP en vakbonden als de NVV zoveel mogelijk de wind uit de zeilen te nemen.’¹⁴ Hij wordt in feite door de fabriekseigenaren gebruikt om de ontevreden arbeiders de mond te snoeren.

Er is weleens een staking, maar dit wordt echter altijd opgelost door de katholieke vakbond en priester Bloem, en ondanks het feit dat sommige arbeiders zich in de steek gelaten voelen, slikken ze het toch. “Men hoorde zich niet tegen een door God gegeven orde te verzetten.” Dit is het idee dat heerst en dat zeker tot ver na de oorlog blijft hangen.

De SP in Oss

Jan Marijnissen: ‘In heel West-Europa heb je gezien dat de jaren 60 een kentering teweeg hebben gebracht, maar dit is min of meer aan Oss voorbij gegaan. Oss was gewoon een achterlijk gebied, een uithoek, een onbeduidend industrie stadje. Terwijl er in de grote steden bijvoorbeeld studentenprotesten zijn, blijft Oss de verhoudingen van de jaren 50 handhaven. Dit is vanaf de jaren 70 totaal veranderd, toen is het een soort inhaalslag geworden die eigenlijk veel meer impact had. Het is te vergelijken met een tak aan een boom: hoe harder je hem terugtrekt, hoe harder hij terugschiet.’

Terwijl jongerenbewegingen als de provo en de flowerpower hun kop opsteken, steeds meer aanhang verwerven, blijven de autoritaire verhoudingen in Oss dus bestaan; de fabrieksbazen en het bestuur boven het “proletariaat”. Maar wat is er in de jaren 70 dan gebeurd dat die tak zo enorm hard heeft doen terugschieten?

Op het Titus Brandsmalyceum (TBL) begint het eigenlijk voor het eerst een beetje te rommelen. Er beginnen nieuwe en opstandige geluiden te klinken: democratisering, inspraak, verzet, revolutie...!

Het TBL was voornamelijk een katholieke school waar vooral de kinderen van de fabriekseigenaren en de gegoede klassen naar toe gingen, maar vanaf de jaren 60 beginnen zich ook steeds meer kinderen zich aan te melden die niet van lokale elite afkomstig zijn. Steeds meer zijn er jongeren die de provogedachte een warm hart toedragen. Ook onder de leraren ontstaat ook een groepje progressieve leraren, als Paul Offermans, Jan Stroop en Jan Tesser, die zich aansluiten bij de groep van “Kritiese Leraren”. De nieuwe tijden zijn aangebroken, en zijn het best te kenmerken als

¹⁴ Uit een interview met Jan Marijnissen door ondergetekende, afgenomen op 6 oktober 2011.

wederom een tweedeling van de maatschappij: ditmaal zijn het de vrijdenkers tegenover de notabelen.

Er beginnen undergroundkrantjes en stencils in omloop te raken (gedraaid en uitgegeven vanuit het Vredesbureau aan de Dr. Hermanslaan) als de u-Koerant en de Koe (kritisch – onafhankelijk – experimenteel).

Een van de leerlingen met “revolutionaire gedachten” is Jan Marijnissen, die via omzwervingen op het TBL terecht komt. Hij zat eerst op een kostschool in Oldenzaal, vervolgens het gymnasium in Heeswijk en kwam daarna pas naar het TBL, omdat het gymnasium hem niet lag. Hij vormt samen met een groepje scholieren een soort discussiegroep, waarmee hij dan ’s avonds afspreekt. Ze hebben het over politieke boeken van onder andere Harry Mulisch, en ze spreken er over de ideeën van linkse denkers als Marx, Engels en Mao.

Ze nemen de idealen al gauw vrij serieus, en ze beginnen te realiseren dat ze het niet bij discussiëren alleen willen laten; de woorden moeten omgezet worden in daden. Door middel van buitenparlementaire acties willen ze zowaar een revolutie in Oss teweeg brengen en ze sluiten zich aan bij de Kommunistiese Eenheidsbeweging Nederland (KEN). Hun aanpak vat zich in één zin samen: ‘Niet lullen maar doen!’ (Jan Marijnissen was bijvoorbeeld vaker pamfletten aan het uitdelen dan dat hij in de les zat)

Vanaf de jaren 70 begint de KEN, en na een omdoping tot de Socialitiese Partij (gespeld op een alternatieve manier, die destijds populair was onder linkse kringen, net als “Kritiese Leraren”), steeds meer een factor van belang te worden in Oss. In 1974 doet de partij voor het eerst mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, en ze komen direct met drie zetels in de raad. Dit aantal loopt alsmaar op: vier in 1978, vijf in 1982; in 1998 en 2002 zijn er zelfs 15 raadsleden (figuur 1).

De conclusie is makkelijk te trekken: er is iets drastisch veranderd in Oss. De katholieke stad, waar de KVP altijd de grootste was (ze hadden tot 1974 zelfs een absolute meerderheid), is veranderd in een SP stad. Welke verklaringen zijn er voor dit succes?

De journalist Kees Slager, die de afgelopen jaren voor de SP in de Eerste Kamer heeft gezeten, heeft twee jaar lang studie gemaakt van de SP in Oss, en schreef het boek “Het geheim van Oss” hierover. In een van de laatste hoofdstukken probeert hij de vraag te beantwoorden waar dit profielwerkstuk ook het antwoord op probeert te vinden: Wat was het geheim van Oss? Van dit uitgebreide verslag is uiteraard dankbaar gebruik gemaakt.

Ten eerste begint de katholieke kerk, mede door de ontzuiling, haar greep op de samenleving te verliezen. En ook de ooit zo hechte samenwerking met de fabriekseigenaren begint te verslappen. En dat was juist een samenwerking die de invloed van de linkse organisaties minimaal kon houden. KVP stemmen is niet langer een logisch verlengstuk van de katholieke kerk.

Slager stelt dat de voedingsbodem voor linkse acties al volop aanwezig was. Zoals al gesteld is: bij zo’n standenmaatschappij in een stad, past perfect een linkse groep om voor de belangen van het werkvolk op te komen. Deze was er echter nog niet.

Voor de oorlog was er wel een SDAP in Oss, maar zij werden “geterroriseerd” door de kerk; zo werden ze bijvoorbeeld uit de kerk gezet (Dorus Hoeks) toen ze hier begonnen vanaf de jaren 20. Maar de PvdA, na de oorlog, heeft nooit echt voet aan de grond kunnen krijgen. Dat kwam onder andere omdat ze niet van hier waren. Jan Marijnissen: ‘Het waren meestal protestanten en van boven de rivieren, en daar moesten de Ossenaren niets van hebben. En daar kwam dan ook nog eens bij dat het hoger opgeleiden waren, en de middenfuncties in de bedrijven vervulden.’ Op deze

manier schaarden de PvdA'ers zich automatisch bij de "andere kant". Ook, schrijft Slager in zijn boek, liet de PvdA zich inkapselen door de KVP. Er werd ze zetels in het college "ge Gund", ondanks het feit dat de KVP de meerderheid bezat, en zo konden ze het college niet op hun manier dragen.

Maar dan staat ineens de SP op. Een groepje jongeren dat geboren en getogen is in Brabant, en de taal van het volk spreken. Het is al een groot voordeel om het vertrouwen te winnen van de mensen. Ze waren niet onzichtbaar, maar ze kwamen naar je toe. Ze trokken avond na avond, in weer in wind, door de straten te colporteren, om pamfletten uit te delen, en *Tribunes* (het partijblad) te verkopen. Ze bleven ook meer dan eens hangen, om eens goed naar de klachten van de mensen te luisteren. Ze werden niet voor niets de "rode Jehova's" genoemd.

Keer op keer proberen ze weer op steeds verschillende manieren de verschillende lagen van de stad te bereiken. Acties tegen de woningbouwvereniging, tegen de Vietnamoorlog, en stakingen, met de Arbeidersmacht (de vakbond van de SP) in de ondernemingsraad van verschillende bedrijven komen, een eigen huisartsenpost oprichten (het Ons Medisch Centrum), sportwedstrijden en culturele optredens organiseren, pleiten voor een speeltuin, ga zo maar door. Ze probeerden perfect te doen wat de rest niet deed: contact zoeken met de bevolking van Oss.

En ondanks het feit dat ze voor het grootste deel scholieren zijn, moeten ze (vooral in het begin) door de partij "verplicht" ongeschoolde arbeid gaan doen in de fabrieken. Als de revolutie ergens te vinden is, moet dat wel daar zijn, was het argument van de SP. Zo leren de lokale arbeiders de SP'ers ook kennen, als mensen die opkomen voor hun belangen. Zo stonden ze bijna vast aan de fabriekspoort pamfletten uit te delen van Arbeidersmacht.

Dit verplichte werk heeft ook nog een ander voordeel. Omdat de SP'ers verspreid over de hele stad in veel fabrieken "gestationeerd" zijn, zitten ze er ook midden in. Hierdoor leggen ze contacten, en zijn ze snel op de hoogte als er ontevredenheid heerst, of als er misstanden zijn. Dit is meer dan eens de basis voor een van de vele acties.

Daarnaast heeft de SP in Oss lange tijd een soort 'underdog' positie gehad. Zo worden ze in het begin nauwelijks serieus genomen door de rest van de gemeenteraad, en door het bestuur. Zo werden hun moties altijd verworpen. Ze weten keer op keer de burgemeester (en vooral burgemeester Janssen, in de begin jaren) en de wethouders uit de tent te lokken, en zij wisten op hun beurt dan amper hoe ze moesten reageren op die "ontspoorde jongeren". Door deze rol binnen de politiek creëerden ze goodwill onder de bevolking. Ze konden laten zien: "Kijk jongens, wij zijn geen deel van het corrupte wereldje, want we worden uitgescholden door het ouderwetse bestuur. Wij staan aan jullie kant!"

De afdeling Oss stak heel anders in elkaar de overige afdelingen van de SP, waar discussiëren en filosoferen veel tijd in beslag nam. Het was een groep vrije, ongebonden fanatiekelingen, voor wie de revolutie prioriteit nummer één was, boven de eigen hobby's en soms zelfs boven de relaties. En de ideeën werden ook echt in de praktijk gebracht. Terwijl er in andere afdelingen, die vooral bestond uit studenten, veel gepraat en gediscussieerd werd, zette de SP Oss de ene na de andere actie in touw. Dit is ook de manier die het uiteindelijk wint, vertelt Jan Marijnissen mij. "Het primaat van de theorie" werd landelijk al gauw vervangen door "het primaat van de praktijk". Wij hier in Oss waren de troepen echter al ver vooruit, en dat is de lijn binnen de partij die het uiteindelijk ook gewonnen heeft." Juist omdat in Oss deze manier al bewezen was: Oss was in vele opzichten een voorbeeld voor de landelijke SP. De staking bij Bergoss in 1973 die landelijk nieuws was, het succes bij de verkiezingen, het ledenaantal dat maar bleef groeien.

Toch duurt het meer dan twintig jaar voordat de echte grote stap gezet wordt: toetreding tot het college van B&W, het dagelijks bestuur van de stad. Al zeker vanaf de jaren 80 is de SP een factor

van belang in de gemeenteraad, maar pas in 1995 worden de eerste SP wethouders geleverd. Als Jan Marijnissen vraag wordt gesteld waarom dit zo lang geduurd heeft, vertelt hij dat het voor de SP belangrijk was dat als ze een college zouden vormen, dit een college zou zijn dat ook echt door het SP gedragen zou worden. 'Zo werd mij in '82 of '86 in de lift al aangeboden of ik niet wethouder wilde worden, door Nol Auwens van het CDA. Het kwam er eigenlijk op neer dat het een gunst was. Maar wij hadden toen al gezegd: "Jongens, wij gaan alleen vanuit kracht in het college, er gaat dan ook echt wat veranderen." En daar waren echt die negen zetels voor nodig die we in 1994 haalden."

Na de verkiezingen van 1994 werd er een college van CDA, VVD en VDG gevormd, maar begin '95 zegt VDG te steun op, en komt er het eerste college met de SP (samen met de PvdA, VDG en D66), en leveren ze twee wethouders.

Door het toetreden van de SP, is ook de enorme winst te verklaren die de partij in de volgende verkiezingen behaalt (van 9 naar 13 zetels). Dit legt Marijnissen ook uit: 'Op een gegeven moment traden we dan ook daadwerkelijk toe tot het college, en al die verhalen dat de SP geen verantwoordelijkheid zou willen nemen, niet in het college zou willen, die bleken ineens niet waar. Er kwam ineens heen nieuw reservoir aan potentiële kiezers bij die zeiden: "Oh, kijk, zo, op die manier, nou ga ik ze stemmen."'

Figuur 4: Na de gemeenteraadsverkiezingen van 1998 bedankt de SP haar kiezers

De afdeling wordt langzaam aan volwassen. Wat begint als een klein groepje relschoppers, groeit, leert van de acties. Ze beginnen klein met colporteren, en eindigen als de grootste politieke partij in Oss die ook nog eens bestuursverantwoordelijkheid wil dragen.

Het geheim

Dus wat zijn nu de verklaringen die er te vinden zijn voor populariteit van links in Oss?

Door lage lonen en slechte werkomstandigheden ontstaat er een wrok jegens de elite en een duidelijke tweedeling in de stad. Kortom, een prima voedingsbodem voor linkse organisaties. Lang weten de fabrieksbazen in samenwerking met de kerk en het bestuur dit echter tegen te houden. Daarbij past het niet in de katholieke mentaliteit van de Ossenaar om tegen de standenmaatschappij in opstand te komen.

Rond 1965, '70 begint de situatie te veranderen. De invloed van de katholieke kerk neemt af, en weet zijn volk steeds minder onder de duim te houden.

Er is echter geen links alternatief, ook niet bij de PvdA, en de arbeider houdt zich koest.

En dan is daar de SP. Door fanatieke leden die avonden opofferen om langs de deuren te gaan en hun diploma wel hebben maar toch de fabrieken in draaien, krijgt Oss dan toch dat linkse alternatief. En dat smaakt naar meer.

Actie na actie volgt, en zonder de nieuwe elite te worden, weten ze steeds een nieuwe laag van de bevolking aan zich te binden. In het begin werkt het imago van relschoppers juist, later bewijzen ze dat ze serieus zijn in hun doen: In 1995 zijn ze zover om Oss te gaan besturen. En zo is binnen dertig jaar een stad zonder enige linkse traditie, een KVP bolwerk, Oss langzaam uitgegroeid tot een linkse stad.

Hoofdstuk 4

De toekomst van de SP in Oss

In voorgaande hoofdstukken is ingegaan op de geschiedenis van de SP in Oss. Hoe zijn ze groot geworden, hoe hebben ze Oss proberen te veranderen, en waarom lukte dit in Oss juist zo goed? Op deze vragen hebben is een antwoord gevonden. En nu is het werkstuk is aanbeld in het heden: de SP zit sinds lange tijd weer in de oppositie, en heeft de partij negen zetels in de raad. Hiermee is de partij nog net de grootste van Oss, maar worden ze wel op de hielen gezeten door de VDG, VVD en het CDA. Deze partijen vormen overigens ook een rechts college dat Oss aan het besturen is, samen met de PvdA.

Bij een normaal werkstuk voor geschiedenis zou op deze pagina's de conclusie staan, of het antwoord op de hoofdvraag. De geschiedenis heeft immers het heden ingehaald. Maar dit werkstuk over de SP in Oss gaat het over een iets andere boeg gooien. Want alles mag dan wel verteld zijn, het verhaal is nog lang niet voorbij; de partij bestaat immers nog. Daarom gaat dit werkstuk in het laatste hoofdstuk het antwoord zoeken op de vraag: Hoe ziet de toekomst van de SP in Oss eruit.

In de grafiek uit hoofdstuk vier is duidelijk te zien dat de partij sinds 2006 populariteit aan het verliezen is. Waar de partij in 2002 nog vijftien zetels had, heeft deze er nu nog maar negen. Zes zetels verlies binnen acht jaar, moet dit opgepikt worden als het begin van het einde? Jan Marijnissen, nu landelijke partijvoorzitter van de SP, probeert uit te leggen wat deze daling inhoud¹⁵ : 'Dat is natuurlijk het lullige als je alsmaar wint, dan komt er natuurlijk toch een moment dat je verliest. Dit is bij de landelijke verkiezingen ook zo geweest; toen gingen we van twee, naar vijf, naar negen, naar vijftientig. Ja, dan komt er een moment dat het moeilijk wordt om dat vast te houden.

'We hebben nog maar twee jaar geleden in de landelijke peilingen op negen zetels gestaan, nu is dat sinds het aantreden van Emile Roemer weer bijgetrokken, we staan weer op vijftientig in de landelijke peilingen.'

Hier maakt Jan Marijnissen de interessante vergelijking met de landelijke politiek. Want hij heeft goed door dat de gemeente politiek en de landelijke politiek onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. De landelijke politiek is namelijk datgene wat de burgers, dus ook de burgers in Oss, op de televisie zien. Een voorbeeld: in 1994 komt de SP voor het eerst in de Tweede Kamer, en heel Nederland maakt kennis met de SP'er Marijnissen. Ook in Oss kunnen de mensen haast op de voet volgen wat Marijnissen allemaal zegt. En wat hij zegt slaat aan; hij spreekt de taal van het volk, en hij zit er – zoals een echte SP'er betaamt – namens het volk. Landelijk wordt de partij dus ook beloond

met drie zetels extra. Maar ook op gemeentelijk niveau wordt de SP beloond; in hoofdstuk twee was al te lezen dat de SP in 1998 vier zetels wint. De reden hiervoor was het succes van het college. Maar waarschijnlijk komt het ook doordat Jan Marijnissen sympathie opwekt vanuit Den Haag.

Figuur 5: Jan Marijnissen in de Tweede Kamer

¹⁵ Uit een interview met Jan Marijnissen door ondergetekende, afgenomen op 6 oktober 2011.

Nog een voorbeeld: de SP verliest tien zetels bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2010. Dit zou te verklaren kunnen zijn door het vertrek van Marijnissen uit de landelijke politiek; hij was erg populair. Al heeft Roemer het verlies wel weten te beperken, onder Agnes Kant was het verlies waarschijnlijk nog groter geweest. En ja hoor, ook in Oss zien we dat de partij het niet erg goed doet in 2010; de partij verliest twee zetels.

De conclusie die hieruit getrokken kan worden, en deze is allerm minst waterdicht doordat er op gemeentelijk niveau andere belangen zijn en lokale partijen meedoen, is dat de landelijke politiek een goede indicator is voor een partij op gemeentelijk niveau. Dit feit zal straks worden toegepast als er een voorspelling gedaan gaat worden voor de toekomst.

Maar natuurlijk moeten er ook lokale verklaringen te vinden zijn voor de dalende populariteit van de SP in Oss. Marijnissen verklaart dit: 'De SP heeft heel lang in het college gezeten, een heel lange episode. Ik denk dat er enige sprake is van enige "matheid" in de afdeling. Dat valt ook niet mee, als je als partij wethouders levert en dus instrumenten hebt om zelf dingen te veranderen. De afdeling heeft dus erg geworsteld; wat is onze rol hier nou nog? De raadsfractie doet het goed, de wethouders doen het goed, wat moet de afdeling dan? Dit is enigszins ten koste gegaan van de zichtbaarheid. En daarnaast heb je ook het risico dat het volk altijd wel iets te zeuren heeft over het college. Vooral naarmate de jaren vorderden, nam dit toe. De invloed is wel erg groot geweest, en als er dan een correctie op komt, dat is haast onvermijdelijk.'

Hij stelt dus eigenlijk dat de SP misschien wel buiten proportioneel groot was in Oss, en dat de daling die in de grafiek te zien is, eigenlijk een soort "herstel" is.

Dus hoe zit het nu met de toekomst van Oss als linkse stad? Kan de SP in Oss wel overleven in een tijd waarin het neoliberalisme hoogtijdagen viert?

Als er gekeken wordt naar de SP in Den Haag lijkt dit niet het geval. Dit heeft te maken met verschillende factoren. Ten eerste speelt de eurocrisis die nu gaande is een rol. Deze crisis is uitgebroken nadat bleek dat Griekenland te veel schulden had om terug te kunnen betalen. Europa moest ingrijpen met noodfondsen, en hierdoor raakten de financiële markten in paniek en liep de monetaire unie gevaar. Hierdoor is er in Nederland de wantrouwen jegens de euro alleen maar toegenomen. Was deze munt wel een goed idee? En werkt de Europese Unie naar behoren. De SP is altijd al een eurosceptische partij geweest; niet iedere stap naar een centraler Europa werd door deze partij als logisch gezien. En omdat de partij nu de gevoelens van veel onzekere Nederlanders tegemoetkomt, stijgt de partij in de peilingen.

Daarnaast is de SP dezer dagen een antwoord op het populisme. Zo legt Maurice de Hond, opiniepeiler, uit in november 2011¹⁶: 'De SP staat nu op 27 zetels, en dat is net zoveel als de PvdA en het CDA samen. Wat je ziet, is dat er een groot verschil is tussen mensen met een hogere opleiding en mensen met een lagere opleiding. Zo zien lager opgeleiden bijvoorbeeld liever de gulden weer terugkeren. Ongeveer vijf jaar geleden stemde nog ongeveer de helft van de lager opgeleiden op de PvdA of op het CDA, en dat is op dit moment 15%. En die mensen zijn gegaan naar of de PVV, of naar de SP. Maar de PVV verliest aan de SP.' Sociaaleconomisch lijken de partijen weliswaar op elkaar, maar over bijvoorbeeld immigratie hebben de partijen heel andere ideeën. Zo speelde de kwestie Mauro: Mauro was een Angolese jongen die op zijn negende naar Nederland was gekomen. De regering wilde, onder druk van gedoogpartner PVV, dat Mauro alsnog werd uitgezet. Maar in feite

¹⁶ Pauw & Witteman, VARA, Nederland 1, 4 november 2011

wilde een kwart van de PVV stemmers helemaal niet dat Mauro weggestuurd werd. En de SP, die het beleid als asociaal bestempelde, won hier kiezers mee. Je zou de SP dus, populistisch gezien, het linkse en sociale alternatief van de PVV kunnen noemen. En in sommige gevallen kan dit zeer gunstig uitpakken.

En als de partij landelijk een hoop kiezers wint, dan kan het in natuurlijk niet zo zijn dat deze tendens aan Oss voorbij trekt. Daarom kan aan de hand van het landelijke succes voorzichtig de voorspelling worden gemaakt dat de SP ook in Oss weer aan het groeien is.

Zo'n voorspelling maken is natuurlijk erg gevaarlijk, en daarom wordt er gekeken of de voorspelling bevestigd kan worden als er gekeken wordt naar de partij in Oss.

De SP zit weer in de oppositie, de plek die de SP heeft doen groeien van drie naar negen zetels. De plek die in eerste instantie de thuishaven was voor de partij. Marijnissen: 'We zijn nog steeds de grootste partij, en de partij met de meeste aanhang in de stad. Ik denk dat we meer leden hebben dan alle partijen bij elkaar. Dus ook spankracht en zo, dat is allemaal veel sterker dan bij andere partijen. En in de gemeenteraad zijn we de enige echte oppositie partij, veruit de grootste oppositie partij ook. D66 is totaal onzichtbaar, en GroenLinks, dat hobbelt wat in de marge, dat stelt allemaal niets voor. Het moet van de SP komen in de gemeenteraad, en ik verwacht dat ze de komende vier jaar vanuit de oppositie hard aan de weg gaan timmeren. De volgende verkiezingen gaan ze sowieso winnen, dat lijkt mij voor de hand liggend.'

Het lijken wijze woorden van Jan Marijnissen, en hier zal vertrouwd moeten worden op zijn jarenlange ervaring in de politiek. Waarschijnlijk heeft de SP niets te vrezen, en zal de partij op zijn minst niets meer verliezen in Oss, en met geluk weer gaan groeien.

De conclusie van ruim twee pagina's fantaseren: Oss is nog lang niet van de SP af.

Conclusies

Dus concluderend: hoe heeft de Socialistische Partij zich in Oss ontwikkeld?

Oss begon aan het eind van de 19^e eeuw te industrialiseren toen Jurgens en Van der Bergh hun fabrieken hier openden. In een rap tempo volgen er meer, en na de Tweede Wereldoorlog wordt Oss zelfs aangewezen als ontwikkelingskern, en is het de meest geïndustrialiseerde stad van Nederland. De zaakjes voor de arbeiders zijn echter niet bijster goed geregeld. Dit komt doordat de enige vakbonden die toegestaan zijn in Oss, de katholieke vakbonden zijn. En deze werken eigenlijk gewoon onder een hoedje samen met de bedrijven. Een goede belichaming van deze cultuur is priester Bloem, die zelfs een eigen kerk krijgt van de bedrijven voor zijn verdiensten. Daarnaast past het ook niet in het katholieke gedrag om je tegen de gevestigde orde te verzetten, en het werkvolk houdt zich toch gedeisd.

Tot er in de jaren zeventig opstandige geluiden beginnen te klinken, bijvoorbeeld op het Titus Brandsmalyceum. Progressieve leraren voegen zich samen als de "Kritiese Leraren", en verschillende jongeren die zich wel aangetrokken voelen tot de provobeweging en wel heil zien in de ideeën van communistische denkers als Marx en Mao, sluiten zich aan bij de KEN, die na een afsplitsing de SP wordt.

In het begin houden ze zich vooral bezig met twee dingen: de straten in, en de fabrieken in. Op deze manier krijgen ze een beeld van wat er allemaal speelt onder de normale Osse bevolking. De eerste problemen die ze aan de kaak stellen, zijn het huurderprobleem en de autoritaire verhoudingen binnen de fabriek. Zo volgt al snel de eerste klapper: een staking bij Bergoss. Ondertussen gaan ze ook met Arbeidersmacht, de vakbond van de KEN, in de ondernemingsraad van verschillende fabrieken.

De SP in Oss weet telkens weer een nieuw onderwerp te vinden om mensen aan zich te binden. Zo openen ze een eigen socialistisch huisartsenbedrijf en beginnen ze een juridisch spreekuur om de bevolking van Oss bij te staan in hun "strijd" tegen de werkgevers en woningcorporaties.

Ook is de SP er mede verantwoordelijk voor dat er een milieuschandalen uitbreken rond verschillende chemische bedrijven in Oss. Zo blijkt de grond rond waar voorheen Philips stond dusdanig vervuild en eist de SP dat zij zelf de verantwoordelijkheid nemen. Daarnaast willen ze dat het bedrijf Thomassen & Drijver een oplossing zoekt voor de stank die zij in de buurt veroorzaken. Uiteindelijk bereiken ze hun doel wanneer er een metershoge schoorsteen wordt gebouwd en er een naverbrander wordt gebouwd die alle schadelijke stoffen kan verbranden. En wanneer blijkt dat Diosynth giftige stoffen in het riool loost, loopt de SP voorop om te zorgen dat hier wat aan gedaan wordt. Diosynth besluit dan de SP gelijk heeft en doen ze er daadwerkelijk wat aan.

Ook op andere gebieden is de SP in Oss erg zichtbaar geweest. Zo hebben ze wat gedaan aan de verkeersoverlast, hebben ze gezorgd dat er een grote speeltuin in Oss kwam en zorgen ze voor de nodige sport en cultuur. Op deze manier, het telkens weer iets anders zoeken om actie voor te voeren, lukt het de SP een grote achterban te krijgen.

Electoraal doet de SP het in Oss ook erg goed. Ze doen in 1974 voor het eerst mee aan de gemeenteraadsverkiezingen, en ze komen direct met drie zetels in de raad. Maar ze besluiten het anders aan te pakken dan de gevestigde partijen. Zo stemmen ze nooit voor de begroting van het college en de fractie schroomt niet om stelling te nemen tegen alles wat zij als asociaal bestempelen. Hiermee laten ze zien dat ze niet "geïntegreerd" zijn in het politieke wereldje, en nog steeds de belangen van het volk behartigen. Op deze manier weten ze het voor elkaar te schoppen het echte

linkse alternatief te worden, in plaats van de PvdA die nooit echt groot is kunnen worden. De partij groeit, van vier, naar vijf, naar uiteindelijk negen zetels in 1994.

In 1996 klapt het college van CDA, CDG, VVD, en het eerste college met SP wethouders wordt gevormd. Samen met D66, PvdA en VDG wordt er een beleid gevoerd dat er zit voor de mensen. Tegelijkertijd laten ze ook het bedrijfsleven zien dat er goed samengewerkt kan worden met de SP, en ook zorgen ze dat Oss een betere uitstraling krijgt. Het college is succesvol, en dat merkt de SP ook bij de verkiezingen: in 1998 wint de SP vijf zetels. Het college wordt dan ook voortgezet, weliswaar zonder de D66, die naar eigen zeggen niet met één zetel in het college wil gaan zitten.

Maar dan valt het college, doordat de PvdA de stekker eruit trekt. De SP zit weer twee jaar lang in de oppositie. In 2002 behaalt de partij echter haar grootste verkiezingsoverwinning (vijftien zetels), en komt de SP weer in het college tot 2010.

Met de toekomst van de partij in Oss zit het wel goed. Landelijk is er weer een enorme sympathie voor de SP, mede door het eurosceptische standpunt, en deze tendens kan niet aan Oss voorbij trekken. Daarnaast is de SP in Oss nog steeds de grootste partij, en hebben ze nu de mogelijkheid vanuit de oppositie aan de weg te timmeren.

De hypothese blijkt dus deels te kloppen. Dat de SP zo succesvol heeft kunnen worden, heeft veel te maken met de achtergrond van de stad. Maar dit is, zo blijkt, niet het enige geweest. Zo heeft de afdeling Oss ook een groot deel van de populariteit te danken aan de aanpak waarmee ze te werk zijn gegaan; veel overhebben voor de partij, en telkens weer iets anders aanpakken. En wat de toekomst betreft: ja, de verrechtsing is ook niet aan Oss voorbij getrokken (de VVD, de VDG en het CDA hebben nu samen twintig zetels in de gemeenteraad) . Maar voor de SP heeft dit niet heel veel gevolgen, omdat het verschil tussen SP stemmers en VVD stemmers nou eenmaal nogal groot is.

Aanbevelingen

De manier waarop de SP in Oss te werk is gegaan, zou dus een voorbeeld kunnen zijn voor andere beginnende (linkse) organisaties die succesvol willen zijn. Begin klein en stop er veel tijd in. Zorg dat anderen je serieus gaan nemen, door zelf je zaakjes goed op orde te krijgen. Bind veel leden aan je die eveneens met veel passie een hetzelfde doel willen bereiken. Zorg dat je thema's aan de orde stelt die met je ideeën samenhangen maar tegelijkertijd ook veel verschillende mensen aan het hart gaan. Doe er vervolgens een schepje bovenop, door steeds groter uit te pakken. De SP deed dit door in het college te stappen. Maar vergeet ondertussen niet waar je wortels zitten, en zorg dat je ten alle tijden zichtbaar blijft.

Reflectie

Ik ben tevreden over hoe het proces het afgelopen half jaar verlopen is. Ik ben er op tijd al mee begonnen, door het boek "Het geheim van Oss" te lezen, wat achteraf onmisbaar is geweest voor dit werkstuk. Daarnaast heb ik niet geschroomd om op verschillende mensen af te stappen met de vraag of ze mij zouden kunnen helpen. Hierdoor is het werkstuk nu verrijkt met interviews met Jan Marijnissen en Jules Iding, beiden zeer prominent aanwezig geweest in de geschiedenis van de SP in Oss. Ook heeft het feit dat het een zeer recente geschiedenis is die zich afspeelde in de directe omgeving mij geholpen. Zo hebben mijn ouders, die al sinds 1980 in Oss wonen, mij bijvoorbeeld kunnen helpen door bepaalde situaties die speelde uit te leggen.

In eerste instantie wilde ik de geschiedenis van de gehele linkse politiek onderzoeken in Oss, dus ook de PvdA. Ik kwam er tijdens het onderzoek doen echter achter dat de SP in haar eentje al een zeer rijke geschiedenis heeft. Alleen over de SP was dus al een volledig werkstuk te schrijven. Daarbij zou het erbij betrekken van de PvdA te veel tijd hebben gekost.

Achteraf kan ik wel zeggen dat mijn werkstuk misschien vollediger had kunnen zijn. Ik had bijvoorbeeld veel meer uit krantenartikelen kunnen halen, en ik had ook wel meer mensen kunnen interviewen. Nu heb ik te veel vertrouwd op de feiten in het boek van Kees Slager, en te weinig verschillende kanten van de verhalen belicht.

Interview met Jan Marijnissen

Vanaf de jaren zeventig zie je dat de SP heel erg stijgt in de peilingen en tot 2002 blijft winnen in Oss. Zou je kunnen uitleggen waarom u denkt dat in de periode daarvoor links helemaal niet zo populair was?

Ik denk dat dat heel veel te maken heeft met een aantal factoren. In eerste plaats staat de PvdA hier vooral een partij was van boven de rivieren. Net als de marechaussee in de jaren 80 van de vorige eeuw: ze zijn protestants en van boven de rivieren, en dat zijn twee redenen waarom de Ossenaars ze niet moeten. Komt nog bij dat ze vaak hoger opgeleid waren en vooral de middenfuncties in de bedrijven vervulden. Bijvoorbeeld de fractievoorzitter van de PvdA, die was de chef-personeelszaken bij Philips hier in Oss. Er was voor de oorlog wel een SDAP, het Dorus Hoeksplantsoen herinnert daar aan. Dat waren wel lokale mensen toen, maar die zijn toen echt door de kerk geterroriseerd. Die mochten niet meer in de kerk komen, bijvoorbeeld. Zelfs de deken van de Grote Kerk heeft bij de begrafenis van Dorus Hoeks toen nog zijn excuses gemaakt voor het feit dat ze hem toen zo onrechtvaardig hebben behandeld.

Maar dat na de oorlog de PvdA zo'n moeite heeft gehad om echt een serieuze factor van betekenis te worden... Kijk, wij (van de SP, red.) waren van hier, met een katholieke achtergrond, we kenden de streek, we spraken de taal van de mensen. Dat waren allerlei manieren waarop wij voorsprong hadden op de PvdA, toen.

En de katholieke kerk hield toch heel erg de duim op de arbeiders?

Ja, zo had je ook priester Bloem, die heeft destijds een kerk aangeboden gekregen, de Heilige Hart kerk, door de bedrijven. Waarom? Omdat hij zich ook voordeed als "vakbondsman", als geestelijk leider van de katholieke vakbond. Maar die vakbond en hij werden alleen door de bedrijven gesteund om die arbeiders koest te houden. Zo zat dat toen hier in elkaar, zo probeerden ze de (linkse, red.) vakbonden en de SDAP zo veel mogelijk te wind uit de zeilen te nemen.

De SP begon dus in de jaren 70, was het noodzakelijk dat het in die tijd gebeurde?

We hebben gezien dat de jaren 60 in West-Europa een hoop kenteringen teweeg brachten, maar dit is min of meer aan Oss voorbij gegaan. Oss was gewoon een achterlijk gebied, een uithoek, een onbeduidend industrie stadje. Terwijl er in de grote steden bijvoorbeeld studentenprotesten zijn, blijft Oss de verhoudingen van de jaren 50 handhaven. Dit is vanaf de jaren 70 totaal veranderd, toen is het een soort inhaalslag geworden die eigenlijk veel meer impact had. Het is te vergelijken met een tak aan een boom: hoe harder je hem terugtrekt, hoe harder hij terugschiet. Zo was het met de achterstand die hier aanvankelijk bestond ook.

Dus ik denk zeker dat het een samenkomst van een aantal omstandigheden van Oss zijn geweest: de geschiedenis van Oss, de recente en actuele ontwikkelingen, ook het unieke feit van die groep mensen die hier destijds de SP vormden, dat dat alles tezamen het geheim van Oss behelst.

Had het ergens anders ook gekund?

Er zijn verschillende steden in Nederland waar we de grootste zijn. Heerlen bijvoorbeeld. Maar de sterke basis in Oss, die was toch vrij uniek.

Je ziet dat de SP in het begin een nogal radicaal linkse koers vaart; marxistisch, maoïstisch. Maar je ziet dat hier in de jaren 80 verandering in komt, de partij krijgt een meer sociaaldemocratisch imago. Wat is hier de oorzaak van?

Nou, het is eigenlijk al eind jaren zeventig veranderd. Heel interessant hierbij was de discussie over Angola. Angola was toen nog een kolonie van Portugal, en je had daar twee verzetsbewegingen. De UNITA en MPLA. De

MPLA werd door Rusland gesteund, en dus werd de UNITA door China gesteund. Maar de UNITA was een erg foute club, die deden zich voor als een verzetsbeweging tegen Portugal, maar werkte samen in het geniep met het apartheidsregime in Zuid Afrika. En China had toen gesteld dat alle groeperingen die zich bevriend beschouwden met China, dan UNITA ook moesten steunen. Er was toen al niet veel samenwerking met China, maar als die er al was, dan is die nu ten einde, hebben wij toen gezegd. Wij waren overigens nooit maoïsten, wij hadden slechts bewondering wat hij daar voor elkaar had gebracht.

In die periode hebben we ook het Primaat van de Theorie vervangen door het Primaat van de Praktijk. Het was tot dan toe veel lullen en weinig doen, omdat veel studenten lid waren van de SP. Toen hebben we gezegd, alles goed en wel, maar we gaan opzoek naar “best practices” en die gaan we dan verder uitbouwen. Dit was in de afdeling in Oss echter al het geval, en we waren dus de tijd al ver vooruit.

Wat denkt u dat de meest succesvolle actie hier in Oss is geweest? De diosynth affaire?

Eerst zijn we de buurten ingegaan, en we zijn ongeveer tegelijkertijd ook in de bedrijven begonnen. In '73, en dat is echt een doorbraak geweest, was er de Bergoss staking, en dat hield niemand voor mogelijk. Wij waren net zou oud als jij nu bent (zeventien jaar, red.). Dat was echt een unieke tijd. Iedereen beschouwde ons toen als een onbeduidend clubje, maar ondertussen hadden wij een heel netwerk opgebouwd in de fabrieken. We wisten precies wat er aan de hand was en waar de mensen ontevreden over waren. Toen kwamen er ook stukken in de krant over ons. “Wie zijn dat dan, wat doen ze dan?”, en toen werd het ook veel breder bekend wat de SP allemaal wilde doen. En daarna hebben we steeds nieuwe onderwerpen aangepakt, waardoor we ook steeds nieuwe mensen aan ons bonden. Je kunt het zo gek niet bedenken, of we hebben het aangepakt. En op een gegeven moment gingen we zelfs een speeltuin oprichten. Weer andere mensen die dachten: “O, dat is toch wel een sympathiek groepje mensen”. En als er een actie uit moet springen, is dat de staking bij Bergoss, dat was echt de sprong naar een serieuze factor.

Jullie hebben er heel serieus naartoe gewerkt, maar als je er zo op terug kijkt, denk je dan niet dat er dingen zijn die je anders had gedaan?

Nou, eigenlijk, niet. Ja, in de begin tijd, zeker in die debatten, toen ging het van “van dik hout zaagt men planken”. Maar dat was een noodzakelijke fase waar wij doorheen moesten, dat waren wij toen. En daar kijk je nu op terug, en dan denk je: “Ja, dat hadden we wel beter kunnen doen.” Maar ja, we wisten niet beter. Dus nee, ik zou het niet echt anders doen. Dan moet je wel onthouden dat ik maar tot 1993 echt rechtstreeks betrokken ben geweest bij de politiek in Oss.

Bovendien heeft het niet zoveel zin om op zo'n manier terug te kijken.

Iedereen van de afdeling Oss geeft alles voor de SP in de begin jaren. Was dit noodzakelijk?

Nou, dat ging allemaal niet heel erg bewust. Het was voor ons destijds geen opgave, een uit de hand gelopen hobby. Was dat noodzakelijk? Ja, dat denk ik wel. Kees Slager komt ook tot die conclusie. We hadden in die tijd dan ook een gigantisch potentieel aan tijd. Er waren mensen bij betrokken die avond aan avond op pad waren. We wisten hierdoor echt alles van de stad, en hier werd dan ook echt iets mee gedaan. En zo werden successen geboekt.

Waarom heeft het zo lang geduurd voordat de SP in het college kwam?

Er werd mij in de lift van de collegebesprekingen van – ik vermoed in – 1982 of '86, door Nol Auwens van het CDA al aangeboden of ik wethouder wilde worden. Maar het kwam er eigenlijk op neer dat het meer een gunst was, zoals eerder de PvdA al was ingekapseld door ze een wethouder te gunnen, terwijl de KVP toen wel de meerderheid had. Maar wij hadden toen al het gevoel dat we alleen vanuit kracht in het college gaan zitten, er

gaat echt wat veranderen als wij wethouders gaan leveren. En daar was toch echt die zetels voor nodig die wij in 1994 haalden.

Het eerste college waar jullie aan meededen heeft jullie zeker geen windeieren gelegd wat zetels betreft, want in '98 halen jullie er vijftien. Kunt u dat uitleggen?

Dat was heel goed te verklaren. Heel lang verwachtten mensen al dat wij het college kwamen, toen wij maar bleven winnen, maar telkens gebeurde dit niet. Wij laadde daardoor de verdenking op ons dat wij het niet wilde, wat deels klopte omdat we ook echt het beleid aan wilde passen. En daartoe zagen wij onze kans schoon in '96. Op een gegeven moment traden we dan ook daadwerkelijk toe tot het college, en al die verhalen dat de SP geen verantwoordelijkheid zou willen nemen, niet in het college zou willen, die bleken ineens niet waar. Er kwam ineens heen nieuw reservoir aan potentiële kiezers bij die zeiden: "Oh, kijk, zo, op die manier, nou ga ik ze stemmen."

De PvdA heeft in 2000 trouwens het college opgeblazen, en dat is te verklaren door twee dingen: de PvdA was erg ongelukkig dat wij alle credits kregen voor het college. En naar mijn idee, een toen bestaand vermoede, zag de PvdA landelijk destijds een bedreiging in de SP, en zeker meer naarmate wij meer bestuursverantwoordelijkheid kregen. Dan zie je ook dat en in Schijndel, en in Uden, en in Oss ineens door de PvdA de stekker eruit wordt getrokken en met anderen verder gaat, tussentijds. En nergens hebben ze echt opgehelderd waarom, het was een krankzinnig verhaal waar die wethouder mee kwam in Oss.

Na 2002 nemen de zetelaantallen weer af in Oss. Is het dak bereikt?

Dat is natuurlijk het lullige als je alsmaar wint, dan komt daar op een gegeven moment dat het moeilijk wordt om dat vast te houden. Ook landelijk is dit het geval.

Maar met Emile Roemer is dit allemaal weer bijgetrokken. Zo sprak ik Maurice de Hond vorige week, en ik vroeg wat het potentieel is, hoeveel mensen hebben nou de SP op twee staan. En hij dat we dan toch ver over de dertig zetels komen.

We nemen ook vaak zetels weg bij de PvdA. Zo ook in 2006, toen kwamen we allebei de oppositie (landelijk, red.). En de SP was het ware gezicht van de oppositie, Bos was toch een beetje onduidelijk, zoals dat nu ook met Cohen een beetje het zelfde verhaal is.

En wat Oss betreft: de SP heeft heel lang in het college gezeten, een heel lange episode. Ik denk dat er sprake was van enige matheid bij de afdeling. Het valt ook niet mee als je wethouders hebt, en dus de instrumenten om de dingen zelf te veranderen. Dus de afdeling heeft erg geworsteld met wat hun rol hier nog was. Dit is enigszins ten koste gegaan van de zichtbaarheid. En naarmate de jaren vorderden begon er ook wel kritiek te komen vanuit de mensen, omdat er toch altijd wel iets was om over de zeuren. En de invloed van de SP is dan ook wel heel erg groot geweest de afgelopen tien, vijftien jaar. En dat daar dan een keer een correctie op komt, dat is haast onvermijdelijk. Dat hebben we nu denk ik achter ons, en kan er vanuit de oppositie flink aan de weg getimmerd worden.

Maar nationaal is er geen mogelijkheid tot een links kabinet, je ziet dat het neoliberalisme en het populisme hoogtijdagen vieren. Hoe ziet u de toekomst van Oss als een linkse stad?

We zijn nog steeds de grootste partij, en de partij met de meeste aanhang in de stad. Ik denk dat we meer leden hebben dan alle partijen bij elkaar. Dus ook spankracht en zo, dat is allemaal veel sterker dan bij andere partijen. En in de gemeenteraad zijn we de enige echte oppositie partij, veruit de grootste oppositie partij ook. D66 is totaal onzichtbaar, en GroenLinks, dat hobbelt wat in de marge, dat stelt allemaal niets voor. Het moet van de SP komen in de gemeenteraad, en ik verwacht dat ze de komende vier jaar vanuit de oppositie hard aan de weg gaan timmeren. De volgende verkiezingen gaan ze sowieso winnen, dat lijkt mij voor de hand liggend. Vooral ook omdat we het landelijk zo goed doen. Het verlies van de raadsfractie was dan ook op het moment

dat we het laagst stonden in de peilingen. Maar nu is de landelijke sympathie weer enorm toegenomen, dus ook hier in de stad, dat kan niet anders.

Hoe zou u het beleid van de SP beschrijven?

De voorzieningen waren erg belangrijk in ons beleid: we hebben de Groene Engel gered, de bibliotheek, de Lievekamp (de schouwburg red.). Dan de allure, Oss had toch wel een beetje dorpse uitstraling, en er is door liding vooral geprobeerd planologisch Oss op te bouwen, echt letterlijk op te bouwen. Er zijn een tal van plekken te vinden waar je kan zien: “Verrek, hier wordt er mooi gebouwd”, “een groene stad”, enzovoort. Derde punt is het sociaal beleid. Zorg voor de mensen die het allemaal niet aan komt waaien en die tegenslag ondervinden, om die bij te staan en te steunen. Gehandicapt beleid, al dat soort dingen. De vierde is: de wijken in. Als wethouder, als je van plan bent iets te veranderen in een wijk, breng de mensen bijeen, neem je ambtenaren mee en leg uit wat je van plan bent en vraag aan de buurt: “Wat vinden jullie er van?”. Dit is meer een kwestie van stijl, overigens. Veel toegankelijker dan in Oss gebruikelijk was. Vergeet niet, de KVP en daarna het CDA hadden in Oss tot 1974 altijd de meerderheid, en deze colleges hadden een enorm arrogante cultuur ontwikkeld waar de mensen niet aan bod kwamen en ook inhoudelijk genegeerd werden. De volkswijken zagen er heel slecht uit, dat kun je je nu niet meer voorstellen. Het enige wat telde, was “de pijpen moeten lopen”.

Afgenomen op 6 oktober 2011, door Fons Meijer

Interview met Jules Iding

Kunt u uitleggen waarom het zo lang geduurd heeft voordat de SP toetrad tot het college?

Ze wilden ons er niet bij. Er waren wel momenten dat als we ons rustig zouden houden, we een wethouder mochten leveren. Maar daar was het ons niet om te doen, wij wilden de wereld veranderen. Dus we hebben gewoon het moment afgewacht tot het wel kon. En dat moment was er in 1996, toen was er gedonder rond te begroting, toen was er verdeeldheid, en toen kregen wij de kans om in het college te komen. Tot die tijd, zeiden veel mensen: "Die SP, die wil niet in het college, wat zwak." Ze probeerden ons zwart te maken, terwijl ze ons er gewoon niet bij wilden hebben. Als het even zonder de SP kan, dan doen we dat, zo dachten ze. Maar het viel allemaal mee. De bewoners van Oss vonden het verfrissend, en de ondernemers dachten ook van: "Hé, daar kun je gewoon mee praten". Wat wij geleerd hebben: als je een grote mond hebt, moet je ook een alternatief hebben. En daar hebben wij ontzettend veel energie in gestopt.

De PvdA heeft altijd een soort van aversie gehad tegen de SP. Waarom wilden ze in '96 wel die gok wagen?

Er was inderdaad wel een soort van controverse tussen de PvdA en de SP. De PvdA stond altijd ver van het volk af, terwijl wij hier in de wijk zijn opgegroeid, en die stem brachten wij ook wel naar vormen. Daarnaast wilde wij ook echt wat veranderen. Je zag wel dat de PvdA zich altijd aanpaste, het CDA was altijd oppermachtig. Tot en met 1970 hadden ze (toen de KVP, red.) zelfs een absolute meerderheid, en konden ze zelf beslissen wat ze wilde. En de SP wilde daar niet aan meedoen.

Was het een soort jaloezie, omdat het jullie wel lukte om groot te worden?

Nou, ze hebben nooit de band gehad met de mensen zoals wij die hadden, en daar zat toch wel het grote verschil. Voor die mensen was het heel concreet wat wij deden. De meeste politieke partijen staan wel ver van de mensen af, het speelt zich af in de raadszaal, en wij zeggen: "Het speelt zich af op straat, daar hoor je wat er te doen is."

Dan volgt de nacht van de VDG, en komt het eerste SP college aan de macht. Welke lijken in de kast wilden jullie direct opruimen?

Nou, waar het ons op ging was dat het sociale beleid heel goed zou worden en dat er extra aandacht zou komen voor de wijken. En ook op andere gebieden hebben we heel wat veranderd, bijvoorbeeld op het gebied van monumenten en cultuur; de Groene Engel is er gekomen doordat wij de hele tijd achter dat initiatief beleven staan. En ikzelf, als wethouder van stadsontwikkeling, heb ik me bezig gehouden van de ontwikkeling van Oss en de kwaliteit van wat er gebouwd is. Dat is iets wat niet meteen waargenomen wordt, iets van de lange termijn, maar wel heel belangrijk.

En hou uitte zich dit in concreet beleid?

Er moet gewoon gebouwd worden naar waar behoefte aan is, dat moet iedere wethouder stadsontwikkeling. Maar wat wel belangrijk is, is dat er aan getrokken wordt, en dat je zorgt dat er ook gebouwd wordt voor de mensen met de lagere inkomens.

Wij deden alles op een heel zakelijke manier. Zo lieten we aan de aannemers van de bouwbedrijven duidelijk zien dat we van hen niets nodig hadden. We waren duidelijk naar die mensen: er moet gebouwd worden en we moeten op de zakelijke manier geen gedonder krijgen. We gaan niet van alles beloven en we trekken niemand voor. Ik kom wel met plannen, en dan komen we er wel uit. En uiteindelijk waardeerden zij dat veel meer dan

wat ze in het verleden meemaakten; allemaal beloftes die niet waar gemaakt konden worden. Maar wij wilden uitvoeren wat we zeiden, en ook betrouwbaar zijn.

Was het moeilijk om de switch te maken van oppositie naar coalitie?

Sommige mensen dachten dat Oss van de aardbodem zou verdwijnen. “Dat kon toch niet, die mensen die overal tegenaan schopten nu ineens in het college. Die kunnen helemaal niet besturen!” Maar het belangrijkste is wel te snappen dat je andere mensen nodig hebt. En de economie zal zich toch moeten ontwikkelen, dus je kunt geen blokkade opgooien. Je moet met wederzijds respect samen werken, en de ander moet snappen waar jij voor staat en jij snapt waar zij voor staan. Jullie willen bouwen, prima, maar wij willen dat type woningen, et cetera. En om zo samen te kunnen werken, moet je wel snappen wat dat is, bouwen. Dat je taal spreekt van de bouwers, en dat je niet een beetje uit je nek zit te lullen. Neem ze serieus, maar laat wel weten dat je niet van praatjes gediend bent.

Had je het gevoel dat je een stapje terug moest doen?

Ja, want als je in het college komt, moet je compromissen sluiten. Die andere partijen willen ook wat. Het meest duidelijk in het college vind ik de VDG, heel erg voor de dorpen. Daarop hebben wij wel compromissen gedaan, die dorpen hebben altijd meer gekregen dan dat ze evenredig zouden verdienen. Het spannendste is het wel altijd rond de begroting. Dan wil iedere partij scoren op de plek waar zij de wethouder leveren. De meeste discussie hebben we gehad rond het sociaal beleid, daar moesten we altijd voor knokken om dat overeind te houden. Dat is zo eigen aan de partij, vandaag ook nog. Daarom zijn we nu ook niet in het college gekomen. Ze zijn zo giga aan het bezuinigen op sociaal beleid en dat vinden wij niet verantwoord. En daarom gaan we nu in de oppositie.

Maar op gemeentelijk niveau gaat het vooral om je stijl van besturen. Sta je dicht bij de mensen? Als je een plan hebt, dan moet je daar samen met de mensen uit zien te komen, veel communiceren. Ja, we hadden ook kunnen zeggen: “We leggen wat stenen neer en zorgen voor de riolen. Da’s toch politiek?” Maar het politieke zit ‘m er in dat je zorgt dat de mensen het naar hun zin hebben. En daar hebben wij weer veel ervaring in, en zo doen we het nog steeds. Dat is ook belangrijk voor de SP, om de band met de mensen vast te houden. Al heb je als bestuurder daar wel veel minder tijd voor, de wijken in gaan.

De college besprekingen in 1998 liepen niet zo lekker, hoe merkte je dat?

Ze dachten waarschijnlijk: zij zijn groot en wij zijn klein. En dan ga je overmatig actief opstellen om meer binnen te halen dan je misschien meer recht op hebt. Het was door die verkiezingsuitslag echt enorm trekken en duwen. Ze vonden het enorm vervelend, want zij hadden in het vorige college ook hun best gedaan. De SP won zoveel tijdens de verkiezingen, omdat wij in het vorige college de grootste verantwoordelijkheid hadden. Maar dit kan ook omgekeerd werken, bij de ziekenhuiskwestie bijvoorbeeld. Toen werd het de SP aangerekend.

Het tweede college, verschilde dat ergens van het eerste, afgezien van de samenstelling?

Nee, niet heel erg. Dezelfde punten, sociaal beleid bijvoorbeeld, waren belangrijk.

Waarom stapte Tuerlings in 2000 uit het college?

Hij zat niet lekker in zijn vel, en daarbij kon hij niet goed met de burgemeester en partijgenoot overweg. Maar het was wel laf om het af te schuiven op het financieel beleid. Het gebeurde precies tijdens de begrotingsonderhandelingen. Die zijn altijd spannend, want je moet wel met een goede, sluitende begroting komen.

Maar het besluit zat er aan te komen, en toen stapte hij eruit. We hebben het volk van Oss wel van het idee af proberen te krijgen dat het aan ons financieel beleid lag, dit door bijvoorbeeld kranten uit te delen. Daarnaast kon hij niet uit goed uit de voeten in dit college, en was de PvdA te onzichtbaar. Er wordt ook weleens iets gezegd over een theorie dat de PvdA de SP een hak wilde zetten. Maar dat blijft gissen.

Hoe voelde jullie je toen er een college kwam zonder de SP in 2000?

Dat sloeg natuurlijk nergens op, maar we hadden al snel door dat toen het klapte er een college zou komen zonder ons. Dus we dachten: de oppositie in, keihard knokken!

Wat vond u van het college na 2000, zonder de SP?

Dat was zo'n dramatisch slecht college, daarom werden wij ook zo beloond tijdens de verkiezingen. Je moet gewoon mensen hebben die wethouder kunnen zijn. Je kunt wel een pak aan doen en een stropdas omdoen, maar je moet toch wel een soort boegbeeld zijn en dat konden de meesten niet. Dat was steeds gedonder, en dat werkte niet.

Het verkopen van de kabel, toen, is ook een slecht idee geweest. Wij hadden zelf, dat kun je niet redden. Maar dat hadden we te weinig onderzocht. Achteraf zijn we tot de conclusie gekomen dat het veel onvoordeliger is. In Oss betaalden we bijvoorbeeld 2 miljoen te veel, toen de kabel bij het nieuwe bedrijf kwam. Zo betaalden ze in Berghem, die de kabel niet had verkocht, per persoon per maand 6 euro minder. Maar de VDG wilde het zo, die ging gewoon met de trend mee.

Kunt u mij de ziekenhuiskwestie eens uitleggen?

In 2003 werd er landelijk en provinciaal geprobeerd, door de CDA en de VVD, om het ziekenhuis in Oss naar Uden te krijgen. Minister Hoogervorst (VVD) heeft daar nog een rol in gespeeld. Het kabinet, in zekere mate ook de provincie, en de gevestigde orde, de specialisten, wilden dat het ziekenhuis in de buurt van Veghel zou blijven, omdat het ziekenhuis daar beter functioneerde. En dan was Uden kennelijk de beste locatie. Maar wij waren als SP wel voor behoud van het ziekenhuis. Maar goed, daar hebben wij heel lang actie tegen gevoerd. Het moeilijke was wel dat Henk van Gerven als wethouder van volksgezondheid met het ziekenhuisbestuur in contact was, maar tegelijkertijd ook actie voerde. Dat werkte niet echt, en daarom gingen we kijken of er een andere locatie was, en toen kwamen we op het Vorstengrafdonk. Uiteindelijk, met terugwerkende kracht, is al in 2003 besloten: het gaat naar Uden toe. En eigenlijk is er nooit een eerlijke kans geweest voor ons om een alternatieve locatie te onderzoeken. Ruub, de gedeputeerde van ruimtelijke ordening, heb ik toen mijn plannen gepresenteerd. Maar, zo zei hij, zou hij het altijd fout doen. Want of hij nou voor Uden of voor Oss zou kiezen, kritiek zou hij toch wel krijgen.

Maar het punt is eigenlijk geweest, dat de SP het gedaan zou hebben. We zouden veel te hard actie hebben gevoerd en het ziekenhuisbestuur tegen het zere been hebben aangetrapt. En dat is wel blijven hangen, en daar hebben wij wel een flinke klap voor gehad.

Afgenomen op 14 november 2011, door Fons Meijer

Literaire lijst

Gebruikte boeken:

Slager, J. (2001). *Het Geheim van Oss. Een geschiedenis van de SP*. Amsterdam: Uitgeverij Atlas

Buijks, H. Neomagus, J. Spanjaard, P. (1998) *Oss een stad*. Plaats en uitgeverij onbekend

Nagel, W. H. (1949). *De criminaliteit van Oss*. Den Haag, uitgeverij onbekend

Gebruikte kranten:

Verkiezingsuitslagen, Brabants Dagblad, 22 maart 1990/ 27 maart 1986/ 1 juni 1978 (overige verkiezingsuitslagen zijn afkomstig uit de bovenstaande boeken, en dan de volgende website)

Sites

http://nl.wikipedia.org/wiki/Oss_%28gemeente%29, Wikipedia, de vrije encyclopedie, laatste wijziging 26 september 2011.

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Desso>, Wikipedia, de vrije encyclopedie, laatste wijziging 8 januari 2011

<http://www.historici.nl/Onderzoek/Projecten/BWN/lemmata/bwn4/jurgens>, F.M.J. van der Ven, laatste wijziging 20 mei 2008

Televisie uitzendingen

Pauw & Witteman, VARA, Nederland 1, 4 november 2011

Ook gebruikt:

Interview met Jan Marijnissen, afgenomen op 6 oktober 2011, door Fons Meijer.

Interview met Jules Iding, afgenomen op 14 november 2011, door Fons Meijer

Foto's

Hoofdstuk 1 – Figuur 1: <http://lilianmarijnissen.sp.nl/weblog/category/oss/page/38>

Hoofdstuk 2 – Figuur 2: <http://www.stadsarchiefoss.nl/Default.aspx?so=dc&id=94>

Hoofdstuk 3 – Figuur 4: http://oss.sp.nl/afdeling/historie/1998_2002.shtml

Hoofdstuk 4 – Figuur 5: <http://weblogs.nrc.nl/discussie/2008/06/17/wie-moet-marijnissen-opvolgen/>

LOGBOEK PROFIELWERKSTUK

van: Fons Meijer

Datum	Tijd SLU	Plaats	Verrichte werkzaamheden	Door wie	Opmerkingen	Afspraken
10-05-2011	60 min	TBL	Eerste bijeenkomst; inlichtingen over het profielwerkstuk	Fons		
07-06-2011	60 min	TBL	Bijeenkomst profielwerkstuk; deelnemers geschiedenis	Fons	Eerste ideeën voor het onderwerp voorgesteld; aangenomen	
27-06-2011	30 min	Thuis	Eerste hoofd- en deelvragen geformuleerd; naar begeleider gemaïld	Fons		
04-07-2011	180 min	TBL	Op school gewerkt aan hoofd- en deelvragen & plan van aanpak. Gesprek gehad met begeleider.	Fons		
05-07-2011	30 min	TBL	Mail geschreven naar Jan Marijnissen, verzoek tot interview	Fons	Bevestigd, nog geen afspraak	
05-07-2011	240 min	TBL	Op school gewerkt aan hoofd- en deelvragen & plan van aanpak.	Fons		
05-07-2011	30 min	Thuis	Motivatatie en inleiding geschreven	Fons		
08-07-2011	60 min	Thuis	Onderwerp, plan van aanpak, tijdplan en motivatie aangepast	Fons		
22-07-09-01-	857 min	Thuis	"Het geheim van Oss" door Jan Slager lezen en samengevat	Fons	Nog niet uit, voor volgend weekend wil ik het uit hebben	

2011						
30-08-2011	30 min	School	Begeleidingsuur	Fons		
06-09-2011	30 min	School	Begeleidingsuur	Fons		
13-09-2011	30 min	School	Begeleidingsuur	Fons		
06-09 t/m 12-09-2011	199 min	Thuis / op school	"Het geheim van Oss" door Jan Slager lezen en samengevat	Fons		
20-09-2011	53 min	Op school	"Het geheim van Oss" gelezen en samengevat	Fons	Zo goed als uit	
20-09-2011	30 min	Archief	Naar het archief geweest	Fons		
28-09-2011	5 min	Thuis	Mail contact met Jan Marijnissen	Fons		Donderdagmiddag, 6 oktober 2011
28-09-2011	30 min	Thuis	Verkiezingsuitslagen opgezocht,	Fons	Gevonden vanaf 1994	
28-09-2011	3 min	Thuis	Mail gestuurd naar PvdA Oss, gevraagd om interview	Fons	Geen specifiek persoon	
04-10-2011	50min	Archief /school	In het Brabants Dagblad naar verkiezingsuitslagen gezocht en in exel bestand gezet	Fons	Vanaf 1974, dit is voor mijn onderzoek wel genoeg	
04-10	10 min	Bibliotheek	Boeken gehaald (<i>Oss een stad, en Oss van voor 1930 tot na 1980</i>)	Fons		
04-10-2011	30 min	School	Begeleidingsuur	Fons		
04-10-2011	90 min	Thuis	Hoofdstuk 4 schrijven	Fons		
04-10-2011	15 min	Thuis	Interview vragen Jan Marijnissen opstellen	Fons		
05-10-2011	120 min	Thuis	Hoofdstuk 4 schrijven	Fons		
06-10-2011	60 min	Bij Jan Marijnissen thuis	Interview Jan Marijnissen	Fons		
06-10-2011	40 min	Thuis	Interview uiteenzetten	Fons		
06-10-	180	Thuis	Hoofdstuk 4 schrijven	Fons		

2011	min					
07-10-2011	30 min	Mediat heek	Hoofdstuk 5 schrijven, en de literaire lijst op orde brengen	Fons		
07-10-2011	120 min	Thuis	Hoofdstuk 4 schrijven	Fons		
11-10-2011	20 min	School	Gesprek n.a.v. beoordelingsmoment 2	Fons		
25-10-2011	70 min	Thuis	Aanpassen hoofdstuk 7 n.a.v. commentaar begeleider	Fons		
25-10-2011	5 min	Thuis	Mail gestuurd naar Jan Marijnissen	Fons	Gevraagd hoe het terroriseren van de SDAP zich uitte	
26-10-2011	5 min	Thuis	Bericht geplaatst op BHIC; gevraagd om informatie over Osse colleges	Fons		
26-10-2011	240 min	Thuis	Hoofdstuk 1 schrijven	Fons		
28-10-2011	180 min	Thuis	Hoofdstuk 1 schrijven	Fons	Eerste versie is af	
02-11-2011	40 min	School	Begeleidingsuur	Fons		
03-11-2011	5 min	Mediat heek	Mail gestuurd naar Jules Iding, gevraagd om interview	Fons	Nog geen reactie	
06-11-2011	30 min	Thuis	Hoofdstuk 1 aangepast	Fons		
06-11-2011	25 min	Thuis	Hoofdstuk 4 aangepast	Fons		
06-11-2011	100 min	Thuis	Hoofdstuk 2 schrijven	Fons		
08-11-2011	2 min	Thuis	Ingesproken op de voicemail van Jules Iding	Fons		
09-11-2011	50 min	School	Begeleidingsuur	Fons		
09-11-2011	30 min	Thuis	Hoofdstuk 2 bijwerken	Fons		
09-11-2011	2 min	Thuis	Afspraak met Jules Iding gemaakt	Fons		Maandagmiddag de 14 ^e , om 4 uur
12-11-2011	40 min	Thuis	Hoofdstuk 1 en 4 aangepast	Fons		
12-11-2011	120 min	Thuis	Hoofdstuk 2 schrijven	Fons		
13-11-2011	80 min	Thuis	Hoofdstuk 2 schrijven	Fons	Af, na interview met Iding komt er meer	
13-11-	120	Thuis	Hoofdstuk 4 schrijven	Fons		

2011	min					
13-11-2011	50 min	Thuis	Voorwoord, inhoudsopgave schrijven	Fons		
29-11-2011	50 min	School	Begeleidingsuur	Fons		
11-12-2011	53 min	Thuis	Werkstuk verbeterd aan de hand van nagekeken werk	Fons		
11-12-2011	30 min	Thuis	Foto's toegevoegd	Fons		
11-12-2011	120 min	Thuis	Interview Jan Marijnissen uitgetypt	Fons		
11-12-2011	40 min	Thuis	Conclusie geschreven	Fons	Nog niet af	
13-12-2011	100 min	Thuis	Interview Jules Iding uitgetypt	Fons		
13-12-2011	35 min	Thuis	Hoofdstuk 2 en de conclusie afgeschreven	Fons		
14-12-2011	60 min	Thuis	Werkstuk afronden	Fons		